

**VAN Speelautomaten
brancheorganisatie**

Onderzoek kengetallen
speelautomatenbranche

Periode 2002-2004

Rapportage

KPMG Business Advisory Services B.V.

Dit rapport heeft 76 pagina's

December 2005

Disclaimer

De in dit document vervatte informatie is van algemene aard en is niet toegespitst op de specifieke omstandigheden van een bepaalde persoon of entiteit. Wij streven ernaar juiste en tijdige informatie te verstrekken. Wij kunnen echter geen garantie geven dat dergelijke informatie op de datum waarop zij wordt ontvangen nog juist is of dit in de toekomst blijft. Daarom adviseren wij u op grond van deze informatie geen beslissingen te nemen behoudens op grond van advies van deskundigen na een grondig onderzoek van de desbetreffende situatie.

Op de informatie die in het kader van het onderzoek door ons is ontvangen dan wel vergaard en op de informatie die in dit rapport wordt gepresenteerd, is door KPMG geen accountantscontrole toegepast.

Samenvatting

Inleiding

In opdracht van de VAN Speelautomaten brancheorganisatie heeft KPMG Business Advisory Services B.V. (hierna KPMG) voor het tweede achtereenvolgende jaar de omvang, opbouw en ontwikkeling van de speelautomatenbranche in Nederland onderzocht. In dit rapport wordt ingegaan op de periode 2002-2004, het rapport van vorig jaar onderzocht de periode 2001-2003. Dit rapport heeft dezelfde structuur en opzet als het vorige rapport. Er zijn dit jaar geen interviews met exploitanten van speelautomaten afgenomen. In deze samenvatting worden de belangrijkste onderzoeksresultaten kort weergegeven.

De speelautomatenmarkt in Nederland kan worden onderverdeeld naar exploitatievorm (horeca en amusementscentra) en automaattype (kansspelautomaat en behendigheidsautomaat). Deze onderverdeling is ook gehanteerd bij het onderzoek en bij de presentatie van de onderzoeksresultaten. De branche ontplooit drie kernactiviteiten: exploitatie van speelautomaten in de horeca, exploitatie van speelautomaten in amusementscentra en de ontwikkeling, productie en verkoop van speelautomaten. De exploitatie van speelautomaten in de horeca en in amusementscentra is uitgebreid onderzocht. Voor de activiteit ontwikkeling, productie en verkoop van speelautomaten is er onderzoek gedaan naar het aantal verkochte kansspelautomaten (inclusief de zogenaamde meerspelers).

In dit onderzoek heeft KPMG kwantitatieve gegevens verzameld door middel van enquêtes. Meer informatie over de onderzoeks aanpak is opgenomen in Bijlage B. Deze bijlage is onlosmakelijk verbonden met deze rapportage. In onderstaande tabel is het marktaandeel van de steekproef voor 2004 weergegeven.

Sector	Respons 2004	#kansspel-automaten in steekproef	Marktaandeel steekproef kansspel-automaten	#meerspelers steekproef	marktaandeel steekproef meerspelers	#amusementscentra steekproef	%amusementscentra steekproef t.o.v. gehele populatie
Horeca	25	8906	34,9%	-	-	-	-
Amusementscentra	15	9024	59,0%	397	69,9%	152	53,9%
SHI	6	-	95%	-	-	-	-

Tabel 1: Marktaandeel respondenten 2004.

Bron: Onderzoek KPMG.

Net als in de rapportage 2001-2003 hebben alle statistische evaluaties een betrouwbaarheid van 90%. Bijlage C bevat de deviaties (boven- en ondergrens van de schatting) van alle statistische evaluaties. Bijlage C is een integraal onderdeel van deze rapportage. Individuele resultaten in deze rapportage kunnen dan ook niet op zichzelf beschouwd worden. De nauwkeurigheid van de schattingen is in de diagrammen in bijlage C aangegeven met behulp van een verticale zwarte T-lijn.

Verispect heeft een uitvoerige additionele controle gedaan op de volledigheid en juistheid van de opgaven van exploitanten voor wat betreft het aantal geëxploiteerde amusementscentra en het type amusementscentrum. Deze controle heeft plaatsgevonden op basis van historische en ervaringsgegevens. Dit heeft geleid tot een bijstelling in het aantal door Verispect gerapporteerde opgestelde amusementscentra in de jaren 2002 en 2003.

Verispect heeft voor het jaar 2004 een uitsplitsing gemaakt naar seizoensamusementscentra (amusementscentra die gedurende een min of meer vaste aaneengesloten periode van tenminste 3 maanden per jaar geheel gesloten zijn voor wat betreft de exploitatie van speelautomaten) en permanente amusementscentra. Ook is er onderscheid gemaakt naar amusementscentra met enkel behendigheidsautomaten (TB) en amusementscentra met in ieder geval kansspelautomaten (TS met eventueel TB). Daarnaast zijn er twee amusementscentra geteld waarin geen speelautomaten staan opgesteld.

	TB	TS+TB	Geen	Totaal
Seizoens amusementscentra	17	3	1	21
Permanente amusementscentra	3	257	1	261
Totaal	20	260	2	282

Tabel 2: Uitsplitsing van het aantal amusementscentra (2004).

Bron: Opgave Verispect.

In het onderzoek over de periode 2001-2003 is voor de berekening van het aantal meerspelers uitgegaan van het aantal amusementscentra zoals op dat moment bekend bij Verispect. Deze aantallen zijn gewijzigd naar aanleiding van de bijstelling van Verispect in 2005. Voor de jaren 2002 en 2003 is, in tegenstelling tot het jaar 2004, de uitsplitsing van amusementscentra (naar seizoens en permanente amusementscentra, behendigheids- en kansspelautomaten en gevulde en leegstaande amusementscentra) niet bekend. Verondersteld wordt dat de ratio totaal aantal amusementscentra vergeleken met permanente amusementscentra niet substantieel wijzigt over de jaren.

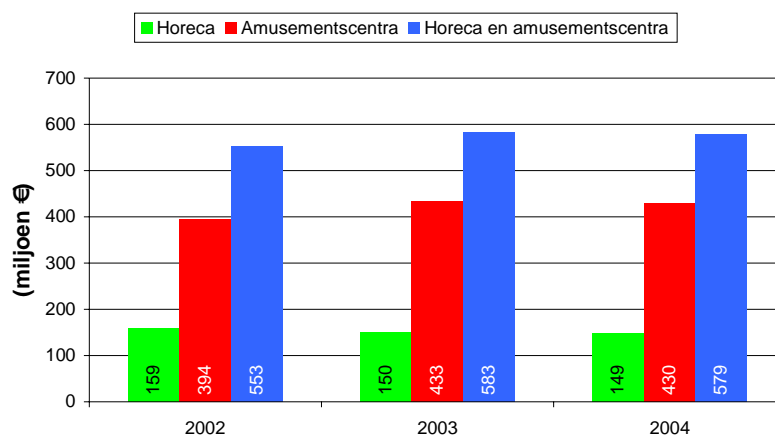
Door de bijstelling van het aantal amusementscentra en de gewijzigde berekening van het aantal meerspelers zal de omzet van de meerspelers zoals hier gerapporteerd verschillen van de omzet meerspelers zoals vermeld in het vorige rapport.

Tenzij anders aangegeven is de omzet voor dit onderzoek gedefinieerd als: inworp -/- uitbetalingen -/- het aandeel van de mede-exploitant (in geval van horeca-exploitatie) -/- de omzetbelasting.

Onderzoeksresultaten branche

Omzetontwikkeling speelautomatenbranche

In onderstaande figuur wordt de totale omzet behaald met de exploitatie van speelautomaten weergegeven.

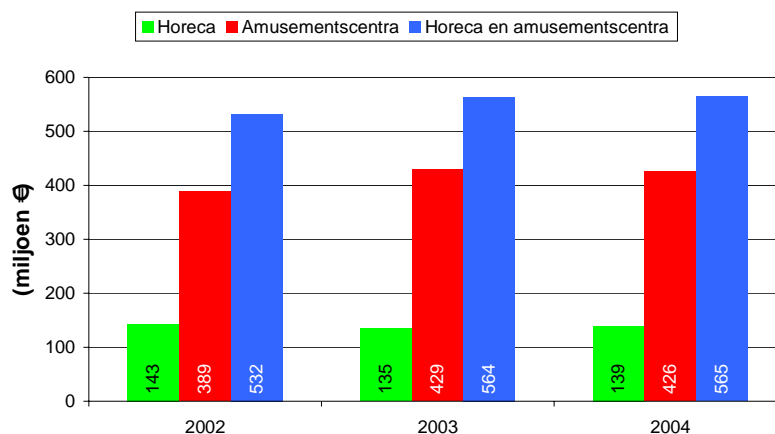

Figuur 1: Schatting van de totale omzet behaald met de exploitatie van speelautomaten.

Bron: Onderzoek KPMG.

Omzetontwikkeling kansspelautomaten

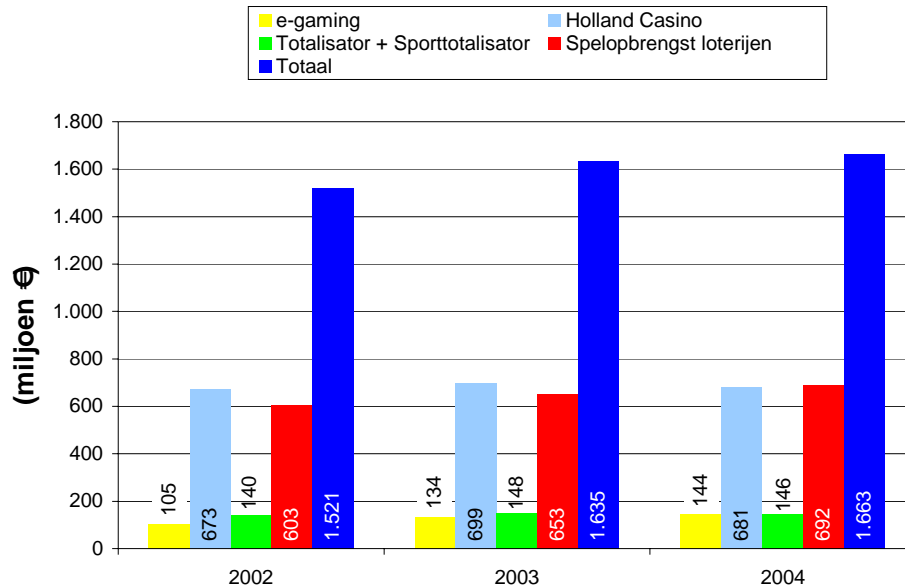
In onderstaande figuur wordt de totale omzet behaald met de exploitatie van kansspelautomaten (inclusief meerspelers) weergegeven.

Figuur 2: Schatting van de totale omzet behaald met de exploitatie van kansspelautomaten.

Bron: Onderzoek KPMG.

In Figuur 3 zijn de spelopbrengsten weergegeven van de nationale vergunninghouders en illegale internet spelen (e-gaming).

Figuur 3: Spelopbrengst van nationale kansspelvergunninghouders (Holland Casino, loterijen, totalisator en sporttotalisator) en interactieve internetkansspelen (e-gaming).

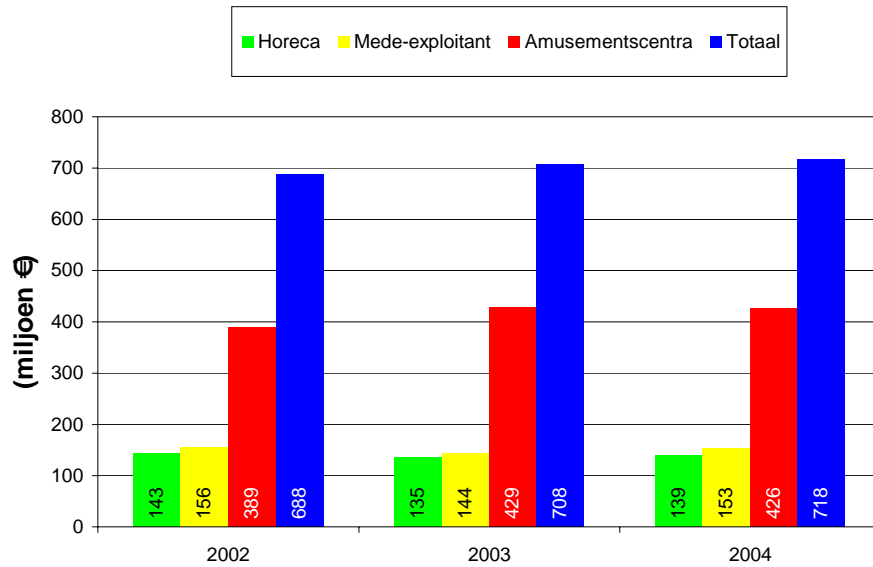
Bronnen:

Jaarverslag 2004 - College van Toezicht op de Kansspelen;

Kansspelen via nieuwe media 2004 - Motivation (in opdracht van het College van Toezicht op de Kansspelen).

Opmerking: De spelopbrengst e-gaming 2004 is inclusief belpelen.

In onderstaand figuur is de opbrengst van de speelautomatenbranche behaald met kansspelautomaten (inclusief meerspelers) opgenomen. Hierin wordt ook de omzet behaald door de mede-exploitant / horecaondernemer vermeld.

Figuur 4: Spelopbrengst speelautomatenbranche.

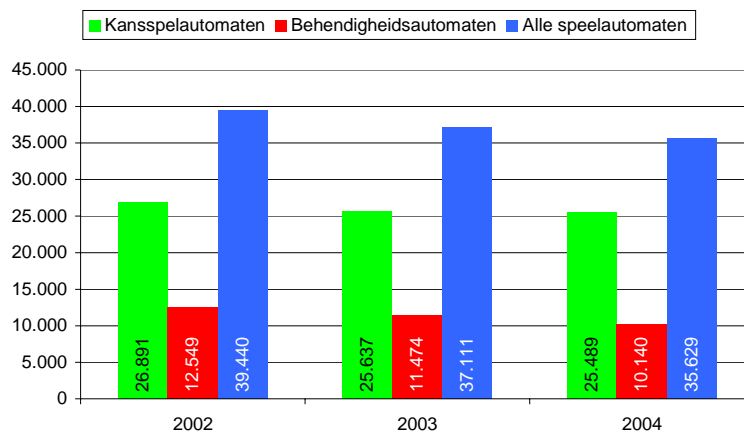
Bron: Onderzoek KPMG.

Uit de twee bovenstaande grafieken blijkt dat de totale kansspelopbrengst van de nationale vergunninghouders en de illegale internetspelen stijgt met 9,3% (2002-2004) en de kansspelopbrengst van de speelautomatenbranche met 4,4% stijgt (2002-2004).

Onderzoeksresultaten horeca

Aantallen speelautomaten

Figuur 5 laat zien dat zowel het aantal kansspelautomaten als het aantal behendigheidsautomaten in de horeca afneemt.

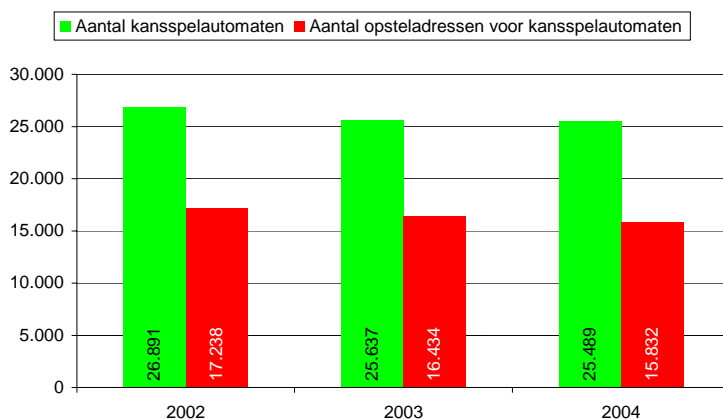

Figuur 5: weergave van de aantallen door de branche opgestelde speelautomaten in de horeca (2002-2004).

Bron: 2002: onderzoek KPMG. 2003 en 2004: opgave Verispect (zie bijlage A).

Ontwikkeling aantal opsteladressen voor kansspelautomaten

Op basis van het aantal opgestelde kansspelautomaten (zie Figuur 5) en gegevens over het gemiddelde aantal kansspelautomaten per opsteladres kan tot de volgende indicatieve ontwikkeling van het aantal opsteladressen worden gekomen:

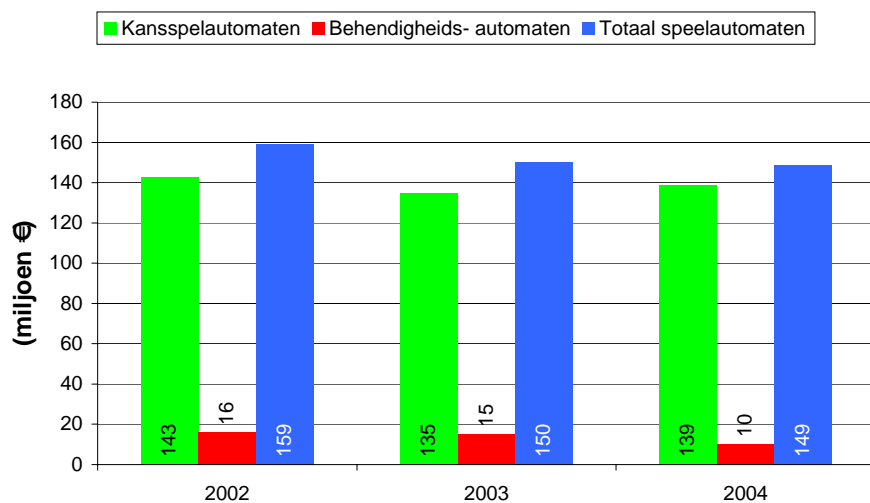
Figuur 6: Schatting van de aantallen opsteladressen en de daar opgestelde kansspelautomaten in de horeca (2002-2004).

Bron: 2002: onderzoek KPMG. 2003 en 2004: opgave Verispect (zie bijlage A).

Horeca: Omzetontwikkeling speelautomaten

De omzet behaald met kansspelautomaten stijgt van 135 miljoen EUR (2003) naar 139 miljoen EUR (2004). Uit de steekproef blijkt dat vooral de kleinere exploitanten (11-50 kansspelautomaten) een stijgende omzet per kansspelautomaat laten zien.

Voor het jaar 2004 is de omzet behaald met behendigheidsautomaten gerapporteerd exclusief de omzet behaald met behendigheidsautomaten zonder TB-nummer.

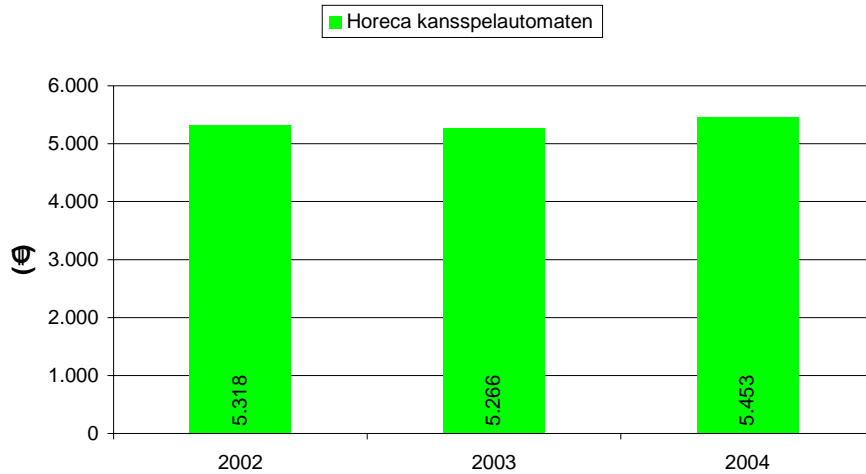

Figuur 7: Schatting van de omzet uit exploitatie van speelautomaten in de horeca.

Bron: Onderzoek KPMG.

Ontwikkeling gemiddelde omzet van kansspelautomaten

De gemiddelde omzet per kansspelautomaat, behaald met exploitatie van deze automaten in de horeca is in 2004 gestegen naar 5.453 EUR (Figuur 8).

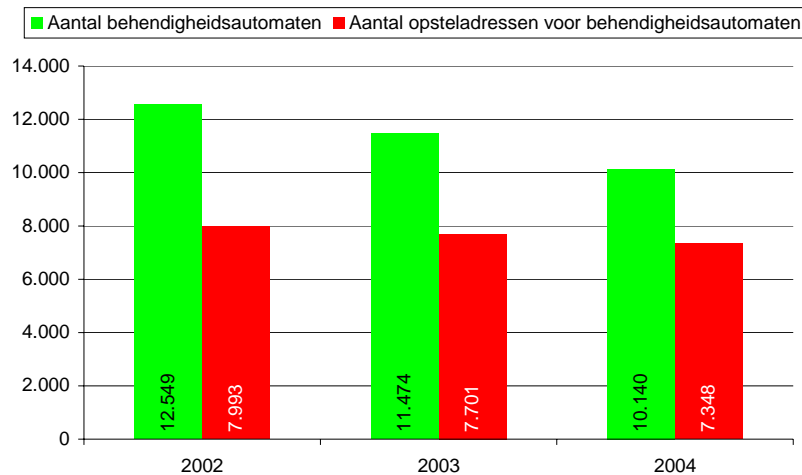

Figuur 8: Schatting van de gemiddelde omzet per kansspelautomaat door speelautomatenbranche behaald met de exploitatie van kansspelautomaten in de horeca.

Bron: Onderzoek KPMG.

Ontwikkeling gemiddelde omzet van behendigheidsautomaten

De daling van de omzet behaald met behendigheidsautomaten in de horeca kan worden verklaard uit een daling van het aantal opgestelde behendigheidsautomaten (Figuur 9) en de teruglopende omzet (Figuur 10).

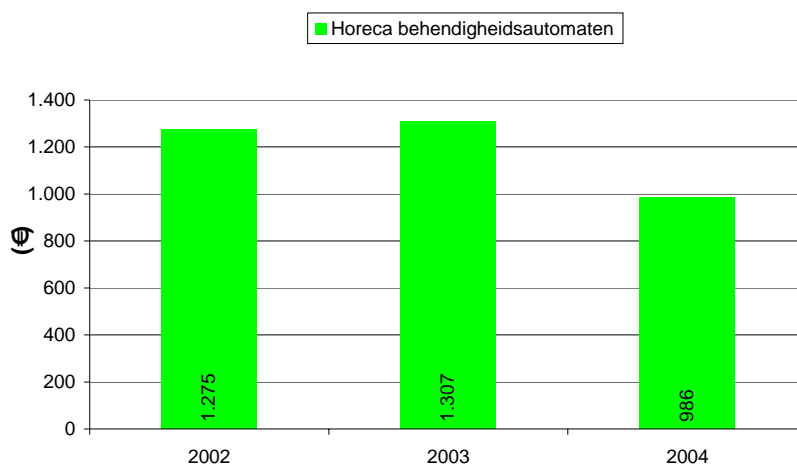

Figuur 9: Schatting van de aantallen opsteladressen en de daar opgestelde behendigheidsautomaten in de horeca (2002-2004).

Bron: 2002: onderzoek KPMG. 2003 en 2004: opgave Verispect (zie bijlage A).

De gemiddelde omzet per in de horeca geëxploiteerde behendigheidsautomaat is in Figuur 10 weergegeven. De gemiddelde omzet per behendigheidsautomaat vertoont in 2004 een sterke daling ten opzichte van de gemiddelde omzet per automaat in 2003.

Voor het jaar 2004 is de omzet behaald met behendigheidsautomaten gerapporteerd exclusief de omzet behaald met behendigheidsautomaten zonder TB-nummer. De gemiddelde omzet per behendigheidsautomaat in 2004 is volgens exploitanten lager wanneer wel rekening zou worden gehouden met de omzet van behendigheidsautomaten zonder TB-nummer.

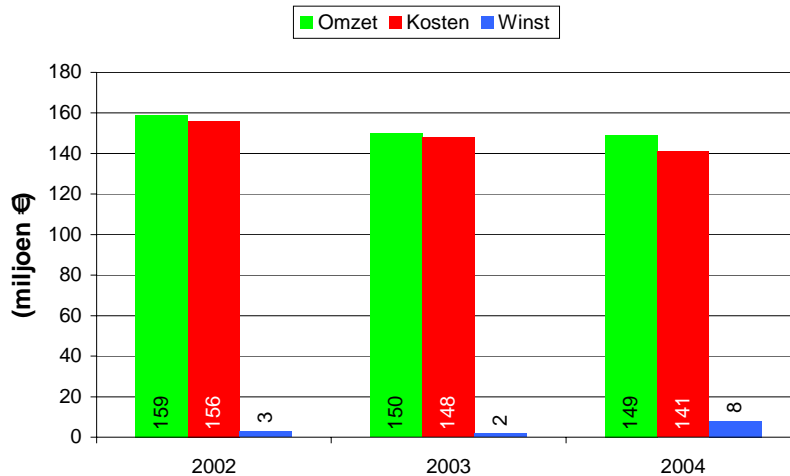

Figuur 10: Schatting van de gemiddelde omzet per behendigheidsautomaat geëxploiteerd in de horeca.

Bron: Onderzoek KPMG.

Ontwikkeling omzet, kosten en winstgevendheid

In het volgende figuur worden de schattingen van de totale omzet, de totale kosten en de daaruit volgende winst, samenhangend met de exploitatie van speelautomaten in de horeca, gepresenteerd.

Figuur 11: Schatting van de totale omzet, kosten en winst voortkomend uit de exploitatie van speelautomaten in de horeca.

Bron: Onderzoek KPMG.

Net als de omzetten vertonen ook de kosten een daling. In 2004 dalen de kosten sneller dan de omzet wat een stijgende winst tot gevolg heeft. De *winstgevendheid*¹ is gedaald van 1,9% (2002) naar 1,3% (2003) en is vervolgens gestegen naar 7,4% (2004).

De dalende kosten en stijgende winst lijken te duiden op kostenreductie door de exploitanten. De personeelskosten dalen van 36,7% (2003) naar 33,5% (2004). Het dalende aantal opsteladressen van speelautomaten in de horeca kan betekenen dat er minder personeel (zoals bijvoorbeeld monteurs en vertegenwoordigers) in dienst is bij een exploitant, met als gevolg dat de personeelskosten dalen. De overige afschrijvingen dalen van 19,3% (2003) naar 17,6% (2004). Overige afschrijvingen bestaan voor een belangrijk deel uit de afschrijving op speelautomaten. Dit kan betekenen dat investeringen die zijn gemaakt voor de Euro-ombouw van speelautomaten en voor de invoering van de Nijpels-automaat, grotendeels zijn afgeschreven. Ook nemen de vervangingsinvesteringen waarschijnlijk af.

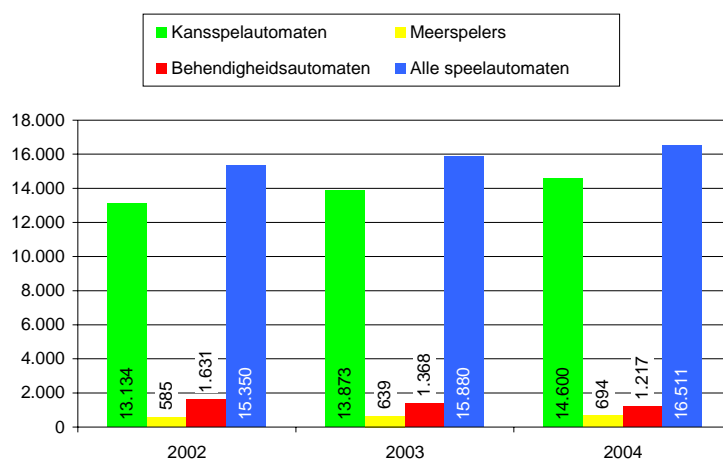
De kosten- en winstpercentages zijn uitgedrukt als percentage van de omzet.

¹ Winst voor belasting = omzet -/- personeelskosten -/- overige kosten -/- rentelasten -/- afschrijvingen goodwill -/- overige afschrijvingen

Onderzoeksresultaten amusementscentra

Aantallen speelautomaten

Het totale aantal geëxploiteerde speelautomaten in amusementscentra vertoont een licht stijgende trend, zoals blijkt uit Figuur 12.

Figuur 12: Weergave van de aantallen door de branche opgestelde speelautomaten in amusementscentra (2002-2004).

Bron: Opgave Verispect (zie bijlage A).

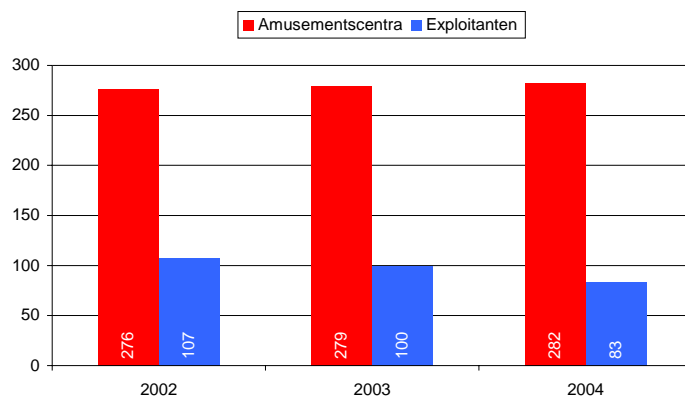
Opmerking: Het aantal meerspelers is volledig gebaseerd op onderzoek van KPMG (zie paragraaf 3.4).

Aantallen amusementscentra

Verispect heeft een uitvoerige additionele controle gedaan op de volledigheid en juistheid van de opgaven van exploitanten voor wat betreft het aantal geëxploiteerde amusementscentra en het type amusementscentrum. Deze controle heeft plaatsgevonden op basis van historische en ervaringsgegevens. Dit heeft geleid tot een bijstelling in het aantal door Verispect gerapporteerde amusementscentra in de jaren 2002 en 2003².

Om deze reden wijken het aantal weergegeven amusementscentra, enkele ratio's, het aantal meerspelers en de omzet meerspelers in de jaren 2002 en 2003 in dit rapport af van de rapportage van KPMG over de periode 2001-2003 (zie voor uitleg hoofdstuk 3.4).

In de volgende figuur is het aantal amusementscentra en het aantal exploitanten weergegeven. De daling van het aantal exploitanten hangt volgens Verispect mede samen met het feit dat een aantal exploitanten in 2004 de speelautomaten maar op één vergunning heeft opgegeven. Dit wordt mogelijk veroorzaakt doordat exploitanten vaker gebruik maken van één exploitatievergunning voor de gehele onderneming in plaats van een vergunning per juridische entiteit of vestiging. Dit betekent dat het aantal vergunningen voor de exploitatie van speelautomaten in amusementscentra is afgenomen.

Figuur 13: weergave van het aantal amusementscentra (2002-2004).

Bron: Opgave Verispect.

² Kamerstuk TK 24 557 Nr. 58

Verispect heeft voor het jaar 2004 een uitsplitsing gemaakt naar seizoensamusementscentra (amusementscentra die gedurende een min of meer vaste aaneengesloten periode van tenminste 3 maanden per jaar geheel gesloten zijn voor wat betreft de exploitatie van speelautomaten) en permanente amusementscentra. Ook is er onderscheid gemaakt naar amusementscentra met enkel behendigheidsautomaten (TB) en amusementscentra met in ieder geval kansspelautomaten behendigheidsautomaten (TS met eventueel TB). Daarnaast zijn er twee amusementscentra geteld waarin geen speelautomaten staan opgesteld.

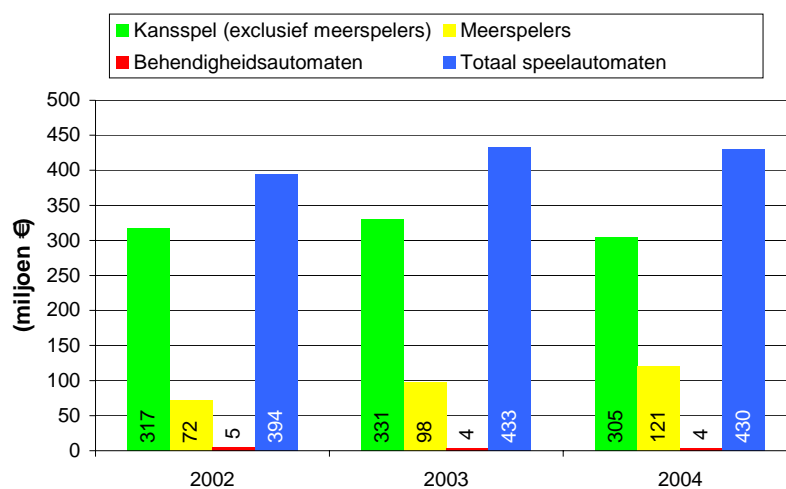
	TB	TS+TB	Geen	Totaal
Seizoens amusementscentra	17	3	1	21
Permanente amusementscentra	3	257	1	261
Totaal	20	260	2	282

Tabel 3: Uitsplitsing van het aantal amusementscentra (2004)

Bron: Opgave Verispect.

Omzetontwikkeling speelautomaten

Uit onderstaande figuur blijkt dat de omzet behaald met kansspelautomaten in 2004 ten opzichte van voorgaand jaar daalt. De omzet behaald met meerspelers vertoont een stijgende lijn. De totale omzet behaald met kansspelautomaten (inclusief meerspelers) verschilt in 2004 (426 miljoen EUR) weinig in vergelijking met 2003 (429 miljoen EUR). Dit kan duiden op substitutie van de kansspelautomaat door de meerspeler. Voor het jaar 2004 is de omzet behaald met behendigheidsautomaten gerapporteerd exclusief de omzet behaald met behendigheidsautomaten zonder TB-nummer.

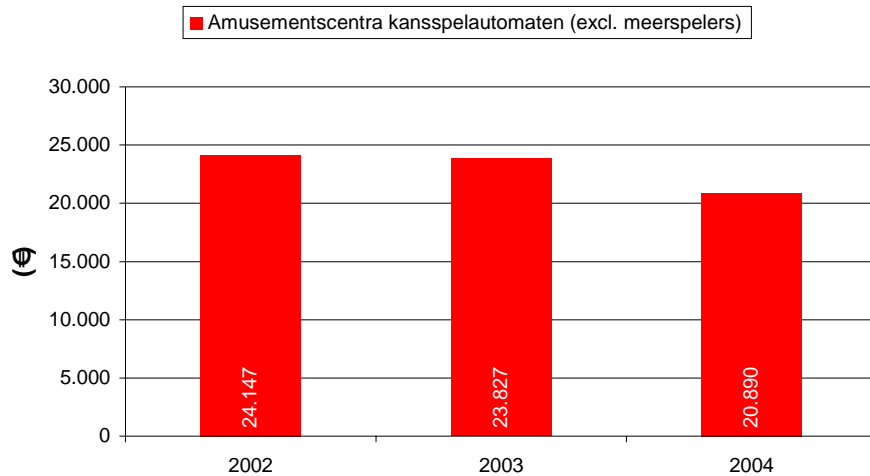

Figuur 14: Schatting van de omzet uit exploitatie van speelautomaten in amusementscentra.

Bron: Onderzoek KPMG.

Ontwikkeling gemiddelde omzet van kansspelautomaten (excl. meerspelers)

De gemiddelde omzet per kansspelautomaat (exclusief meerspelers), behaald met exploitatie van deze automaten in de amusementscentra, vertoont een dalende trend. In 2003 was de gemiddelde omzet per kansspelautomaat nog 23.827 EUR, in 2004 daalde de omzet naar 20.890 EUR.

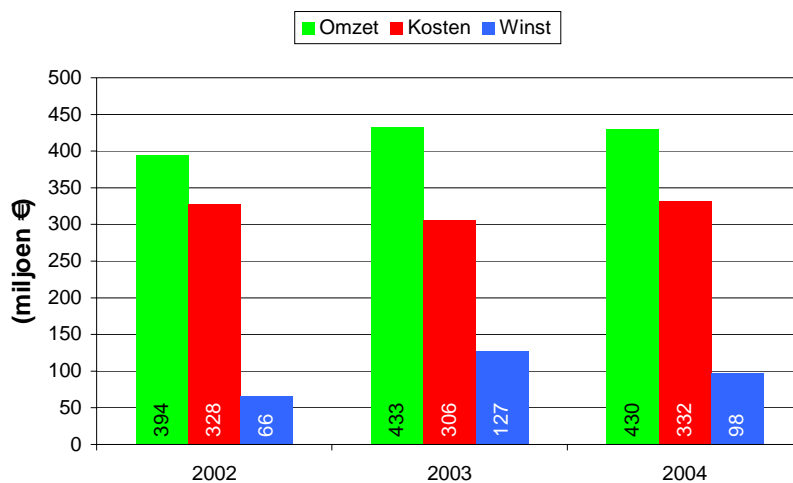
Figuur 15: Schatting van de gemiddelde omzet per kansspelautomaat (exclusief meerspelers) behaald met de exploitatie van kansspelautomaten in amusementscentra

Bron: Onderzoek KPMG.

De dalende omzet behaald met de exploitatie van kansspelautomaten exclusief meerspelers gaat gepaard met een stijgende omzet behaald met meerspelers. Er lijkt sprake te zijn van een kannibaliserend effect van de meerspelers ten opzichte van de kansspelautomaten.

Ontwikkeling omzet, kosten en winstgevendheid

In onderstaande figuur worden de schattingen van de totale omzet, de totale kosten en de winst als gevolg van exploitatie van speelautomaten in amusementscentra gepresenteerd.

Figuur 16: Schatting van de totale omzet, kosten en winst voortkomend uit de exploitatie van speelautomaten in amusementscentra.

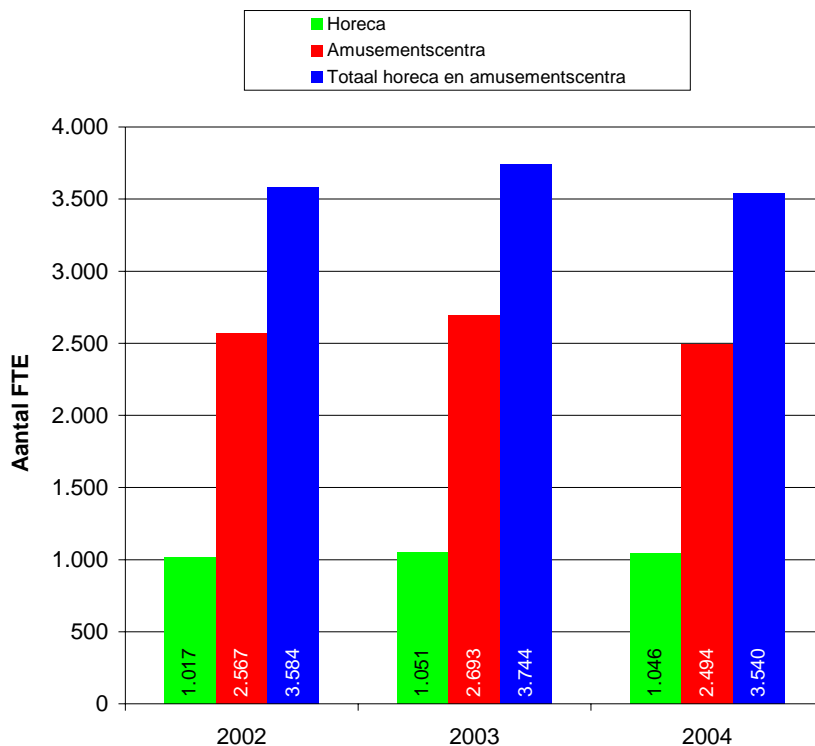
Bron: Onderzoek KPMG.

De *winstgevendheid*³ ontwikkelde zich van 16,8% (2002), 28,8% (2003) tot 22,7 % (2004). De winst is in 2004 gedaald ten opzichte van 2003 door een stijging van de kosten bij een nagenoeg gelijkblijvende omzet. De winstgevendheid is hier vermeld als percentage van de omzet.

³ Winst voor belasting = omzet -/- personeelskosten -/- overige kosten -/- rentelasten -/- afschrijvingen goodwill -/- overige afschrijvingen

Werkgelegenheid

In onderstaande figuur is de werkgelegenheid, direct gerelateerd aan de exploitatie van speelautomaten in de horeca en in amusementscentra weergegeven. De totale werkgelegenheid daalt. De werkgelegenheid die gepaard gaat met de ontwikkeling, productie en verkoop van speelautomaten is voor 2004 onderzocht. De werkgelegenheid in deze sector is dusdanig klein (76 FTE) dat het getal niet is opgenomen in de grafiek.

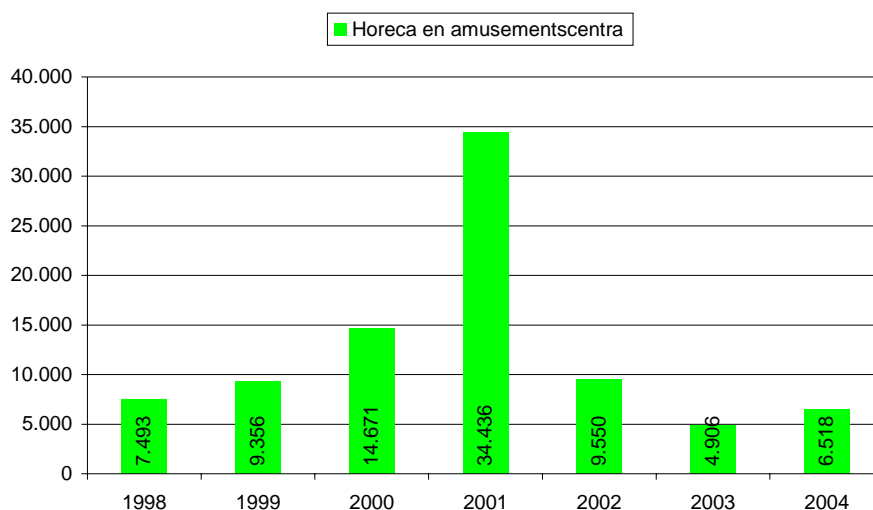

Figuur 17: Werkgelegenheid direct gerelateerd aan de exploitatie van speelautomatenbranche (exclusief ontwikkeling, productie en verkoop) in Nederland (op basis van puntschatting).

Bron: Onderzoek KPMG.

Ontwikkeling, productie en verkoop van speelautomaten

De onderstaande figuur laat zien dat de groei van de verkoop van kansspelautomaten (complete automaten en ombouwkits) tot en met het jaar 2001 sterk is. De piek in 2001 wordt naar alle waarschijnlijkheid veroorzaakt door de invoering van de Nijpels-automaat en de verkoop van Euro-ombouwkits. Na 2001 is er sprake van een najaffect in 2002 en vervolgens een teruggang in het aantal verkochte kansspelautomaten, waarbij de verkoop van kansspelautomaten in 2004 iets toeneemt ten opzichte van het voorafgaande jaar. De getallen zijn inclusief de verkoop van meerspelers⁴ (voor meer details zie hoofdstuk 6).

Figuur 18: Weergave van het aantal verkochte kansspelautomaten (complete automaten en kits) inclusief meerspelers in Nederland.

Bron: Onderzoek KPMG

⁴ De verkoopprijzen in het onderzoek over de periode 2001-2003 zijn exclusief de verkoop van meerspelers

Inhoudsopgave

1	Inleiding	3
1.1	Aanleiding en vraagstelling	3
1.2	Uitgangspunten en randvoorwaarden	3
1.3	Onderzoeksaanpak	4
1.4	Opbouw van de rapportage.	5
2	Exploitatie van speelautomaten in de horeca	6
2.1	Aantallen speelautomaten in de horeca	6
2.2	Exploitatie van kansspelautomaten in de horeca	7
2.3	Exploitatie van behendigheidsautomaten in de horeca	10
2.4	Totale omzet en kosten samenhangend met de exploitatie van speelautomaten in de horeca	13
2.5	Verdeling van de kosten naar kostensoorten	15
3	Exploitatie van speelautomaten in amusementscentra	16
3.1	Aantallen speelautomaten in amusementscentra	16
3.2	Exploitatie van kansspelautomaten in amusementscentra	18
3.3	Exploitatie van behendigheidsautomaten in amusementscentra	20
3.4	Meerspelers	21
3.5	Totale omzet en kosten samenhangend met de exploitatie van speelautomaten in amusementscentra	24
3.6	Verdeling van de kosten naar kostensoorten	26
4	Totale omzet speelautomatenbranche	27
5	Werkgelegenheid	30
6	Ontwikkeling, productie en verkoop van speelautomaten	31
A	Aantallen speelautomaten in 2004 (Verispect)	I
B	Onderzoeksaanpak	III
B.1	Vaststelling (financiële) kengetallen	III
B.2	Stratificatie	III
B.3	Samenstelling steekproef	IV
B.4	Enquêtes	IV
B.5	Aantallen automaten	V
B.6	Schatting omzet	V
B.7	Schatting kosten en kostensoorten	V

B.8	Puntschatting	VI
C	Statistische gegevens	VII
C.1	Figuur 1/40	VII
C.2	Figuur 6/25	IX
C.3	Figuur 10/26	X
C.4	Figuur 13/37	XI
C.5	Figuur 15/38	XII
C.6	Figuur 19	XIII
C.7	Figuur 22	XIV
C.8	Figuur 27	XV
C.9	Figuur 30	XVI
C.10	Figuur 32	XVII
C.11	Figuur 39	XVIII
D	Kengetallen	XIX
D.1	Horeca	XIX
D.2	Amusementscentra	XX
D.3	Speelautomatenbranche	XXI
E	Stuurgroep en onderzoeksteam	XXIII

1 Inleiding

1.1 Aanleiding en vraagstelling

KPMG Business Advisory Services B.V. (hierna KPMG) heeft vorig jaar in opdracht van de VAN Speelautomaten brancheorganisatie (hierna VAN) de omvang, opbouw en ontwikkeling van de speelautomatenmarkt over de periode 2001-2003 in kaart gebracht. Teneinde de ontwikkelingen en trends in de markt te kunnen (blijven) volgen heeft de VAN ook dit jaar KPMG opdracht gegeven de kengetallen van de speelautomatenbranche te onderzoeken. In voorliggend rapport worden de kengetallen van de speelautomatenbranche voor het jaar 2004, als resultaat van het onderzoek, gepresenteerd en worden deze afgezet tegen de eerder gerapporteerde kengetallen voor de jaren 2002 en 2003.

In voorliggend document worden de onderzoeksaanpak en de resultaten van het onderzoek gepresenteerd.

Graag willen de onderzoekers Verispect danken voor de medewerking aan het onderzoek. Daarnaast is de medewerking van het bestuur en het secretariaat van de VAN gedurende dit onderzoek van grote waarde geweest. Tot slot willen de onderzoekers het Projectbureau Kansspelen van het Ministerie van Justitie bedanken voor de coöperatie.

1.2 Uitgangspunten en randvoorwaarden

Voor het onderzoek gelden de volgende -door de stuurgroep Financiële Kengetallen van de VAN geaccordeerde- uitgangspunten en randvoorwaarden:

- Het onderzoek is gericht op het jaar 2004. De rapportage gaat in op de periode 2002 - 2004.
- Aangenomen wordt dat de VAN-leden volledig representatief zijn voor de gehele speelautomatenbranche.
- Enquêtes worden afgenomen onder bij de VAN aangesloten speelautomatenbedrijven.
- Extrapolatie van onderzoeksresultaten naar de gehele speelautomatenbranche geschiedt aan de hand van branchegegevens van Verispect⁵.
- De branche ontplooit drie kernactiviteiten: exploitatie van speelautomaten in de horeca, exploitatie van speelautomaten in amusementscentra en de ontwikkeling, productie en verkoop van speelautomaten. De exploitatie van speelautomaten in de horeca en in amusementscentra zijn uitgebreid onderzocht. Voor de activiteit ontwikkeling, productie en verkoop van speelautomaten is er onderzoek gedaan naar het aantal verkochte kansspelautomaten.
- De samenstelling van de steekproef is afgestemd met de VAN, de namen van de geënquêteerde en geïnterviewde bedrijven zijn alleen bekend bij KPMG en bij de

---

⁵ Verispect B.V. is een onafhankelijk inspectiebedrijf dat namens de rijksoverheid toezicht houdt op de naleving van de IJkwet, de Wet op de kansspelen en de Waarborgwet.

algemeen secretaris van de VAN. De lijst met geënquêteerde en geïnterviewde bedrijven is niet openbaar.

- Tenzij anders aangegeven is de omzet voor dit onderzoek gedefinieerd als: inworp -/- uitbetalingen -/- het aandeel van de mede-exploitant (in geval van horeca-exploitatie) -/- de omzetbelasting.
- Alle statistische evaluaties hebben een betrouwbaarheid van 90%. Bijlage C bevat de deviaties (boven- en ondergrens van de schatting) van alle statistische evaluaties. Bijlage C is een integraal onderdeel van deze rapportage. Individuele resultaten in deze rapportage kunnen dan ook niet op zichzelf beschouwd worden. De nauwkeurigheid van de schattingen is in de diagrammen in bijlage C aangegeven met behulp van een verticale zwarte T-lijn.
- Voor het onderzoek naar het aantal verkochte kansspelautomaten stelt de sectie ‘Handel en Industrie’ van de VAN dat de respondenten minstens 95% van het aantal verkochte kansspelautomaten vertegenwoordigen.

1.3 Onderzoeksaanpak

Door KPMG zijn kwantitatieve gegevens verzameld door middel van enquêtes onder een aantal bij de VAN aangesloten speelautomatenbedrijven. De steekproef onder exploitanten in horeca en amusementscentra is samengesteld op basis van stratificatie. De stratificatie heeft plaatsgevonden op grond van drie kenmerken, namelijk de hoofdactiviteit (exploitatievorm), het type speelautomaat en de omvang van de bedrijven (aantal geëxploiteerde speelautomaten). Bij de stratificatie is gebruik gemaakt van een opgave van Verispect betreffende het totale aantal (populatie) speelautomaten per stratum. De enquête is uitgezet onder 43 bij de VAN aangesloten bedrijven (onder zowel horeca-exploitatie, exploitatie van amusementscentra en mixed bedrijven). Van 33 bedrijven is een respons ontvangen. In vergelijking tot de onderzoeksperiode 2001-2003, waarbij de enquête is uitgezet onder 31 bedrijven waarvan 26 bedrijven hebben gereageerd, is de steekproef voor het huidige onderzoek dus aanmerkelijk groter.

De volgende tabel geeft het marktaandeel van de respondenten weer.

Sector	Respons 2004	#kansspel-automaten in steekproef	Marktaandeel steekproef kansspel-automaten	#meerspelers steekproef	marktaandeel steekproef meerspelers	#amusementscentra steekproef	%amusementscentra steekproef t.o.v. gehele populatie
Horeca	25	8906	34,9%	-	-	-	-
Amusementscentra	15	9024	59,0%	397	69,9%	152	53,9%
SHI	6	-	95%	-	-	-	-

Tabel 4: Marktaandeel respondenten 2004

Bron: Onderzoek KPMG

De grotere steekproef voor het onderzoeksjaar 2004 heeft ten opzichte van de voorgaande jaren geresulteerd in een substantieel betere nauwkeurigheid voor de kengetallen van met name de exploitatie van amusementscentra. Voor het onderzoek naar het aantal verkochte kansspelautomaten is een enquête uitgezet onder de zes grootste ondernemingen die

kansspelautomaten verkopen. De respons was 100% (het marktaandeel van de respondenten is 95%).

Voor een meer gedetailleerde beschrijving van de onderzoeksaanpak wordt verwezen naar Bijlage B.

1.4 Opbouw van de rapportage.

In de hoofdstukken 2 en 3 wordt nader ingegaan op de exploitatievormen en de verschillende soorten speelautomaten. Allereerst wordt in hoofdstuk 2 de exploitatie van speelautomaten in de horeca behandeld. Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 de exploitatie van speelautomaten in amusementscentra beschreven. In hoofdstuk 4 wordt de totale kansspelautomatenomzet weergegeven. Hoofdstuk 5 gaat kort in op de directe werkgelegenheid van de sector. Tenslotte wordt in hoofdstuk 6 ingegaan op de aantallen verkochte kansspelautomaten.

Dit rapport bevat een viertal bijlagen, welke een integraal onderdeel vormen van dit rapport. In Bijlage A worden de gegevens van Verispect, gebruikt voor de extrapolatie gepresenteerd. Daarna wordt in Bijlage B de onderzoeksaanpak gedetailleerd beschreven. Bijlage C bevat de uitkomsten van de statistische evaluaties. In Bijlage D worden de belangrijkste kengetallen van de speelautomatenbranche overzichtelijk weergegeven. Tot slot worden in Bijlage E de stuurgroep en het onderzoeksteam gepresenteerd.

2 Exploitatie van speelautomaten in de horeca

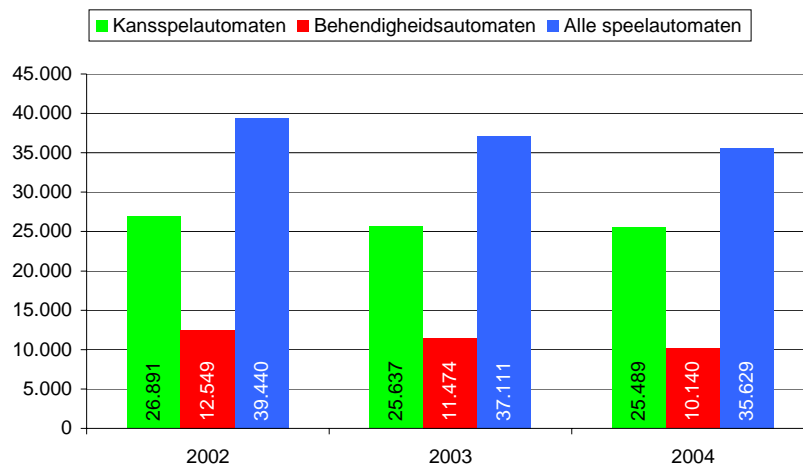
In dit hoofdstuk worden de onderzoeksresultaten gepresenteerd en besproken betreffende de exploitatie van speelautomaten in de horeca.

2.1 Aantallen speelautomaten in de horeca

Exploitanten van speelautomaten in de horeca plaatsen en onderhouden kansspelautomaten en/of behendigheidsautomaten in hoogdrempelige horecagelegenheden en behendigheidsautomaten in laagdrempelige horecagelegenheden. De gelegenheid waar een speelautomaat staat opgesteld, wordt een *opsteladres* genoemd.

Volgens opgave van Verispect zijn er in 2004 in totaal 672 exploitanten van speelautomaten in de horeca. Zij exploiteerden in 2004 gezamenlijk 25.489 kansspelautomaten en 10.140 behendigheidsautomaten.

Figuur 19 laat zien dat zowel het aantal kansspelautomaten als het aantal behendigheidsautomaten in de horeca afneemt.

Figuur 19: weergave van de aantallen door de branche opgestelde speelautomaten in de horeca (2002-2004).

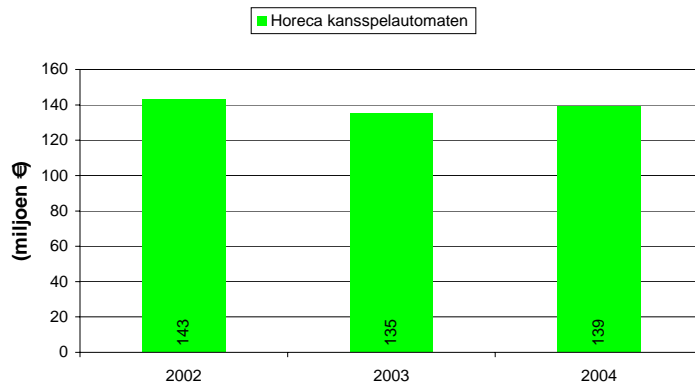
Bron: 2002: Extrapolatie KPMG op basis van opgave Verispect over 2003 en geschatte trend uit onderzoek KPMG.

2004 en 2003: opgave Verispect (zie bijlage A).

2.2 Exploitatie van kansspelautomaten in de horeca

Het afdrachtpercentage van de exploitant van de kansspelautomaten aan de mede-exploitant / horecaondernemer is van 51,7 % (2003) naar 52,4% (2004) gestegen (puntschatting, zie bijlage B voor een uitleg met betrekking tot puntschattingen).

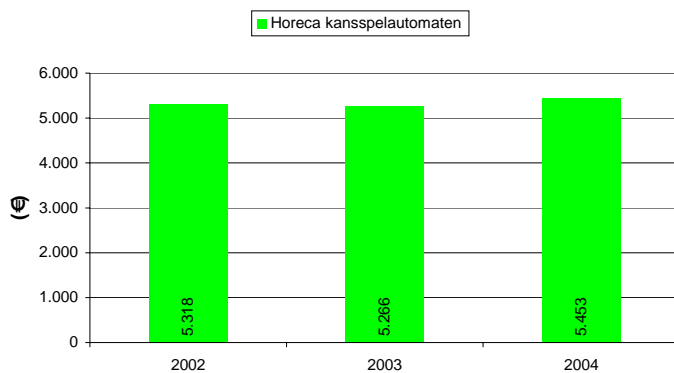
De branche heeft te maken met een lichte stijging van de omzet behaald met de exploitatie van kansspelautomaten in de horeca. Uit de steekproef blijkt dat vooral de kleinere exploitanten (11-50 kansspelautomaten) een stijgende omzet per kansspelautomaat laten zien. Een mogelijke verklaring voor de stijging van de omzet is dat de markt, voorheen onder andere waarschijnlijk teruglopend vanwege de introductie van de Euro, weer iets aantrekt omdat de consument nu aan de munteenheid gewend raakt en zijn bestedingspatroon daarop aanpast. Tevens zal de opgedane ervaring met de Euro en met de Nijpels-automaten zijn aangewend voor de ontwikkeling van nieuwe en 'betere' speelautomaten, die een hogere omzet per automaat kennen.

Figuur 20: Schatting van de omzet behaald met de exploitatie van kansspelautomaten in de horeca.

Bron: Onderzoek KPMG.

De gemiddelde omzet per kansspelautomaat, behaald met exploitatie van deze automaten in de horeca daalt in 2003 naar 5.266 EUR en stijgt in 2004 naar 5.453 EUR.

Figuur 21: Schatting van de gemiddelde omzet per kansspelautomaat door speelautomatenbranche behaald met de exploitatie van kansspelautomaten in de horeca.

Bron: Onderzoek KPMG.

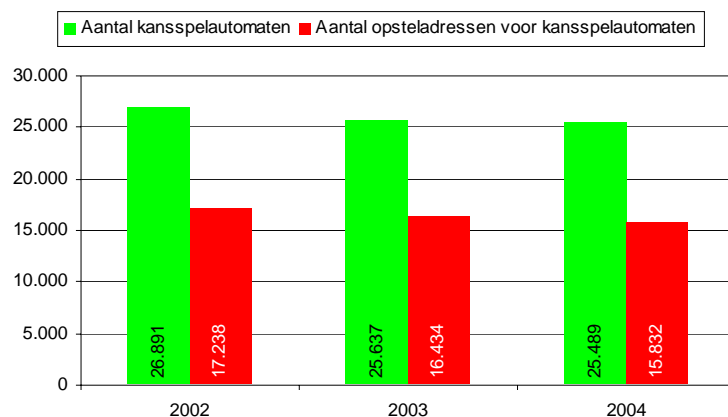
Uit het onderzoek blijkt verder dat het aantal opgestelde kansspelautomaten per opsteladres licht is toegenomen van 1,56 in 2002 naar 1,61 in 2004.

Horeca	2002	2003	2004
Kansspelautomaten/ opsteladres	1,56	1,56	1,61
Kansspelautomaten	26.891	25.637	25.489
Opsteladressen	17.238	16.434	15.832

Tabel 5: Gemiddeld aantal kansspelautomaten per opsteladres in de horeca (puntschatting).

Bron: Onderzoek KPMG.

Op basis van de gegevens in Figuur 19 en Tabel 5 kan tot de volgende indicatieve ontwikkeling van het aantal opsteladressen worden gekomen:

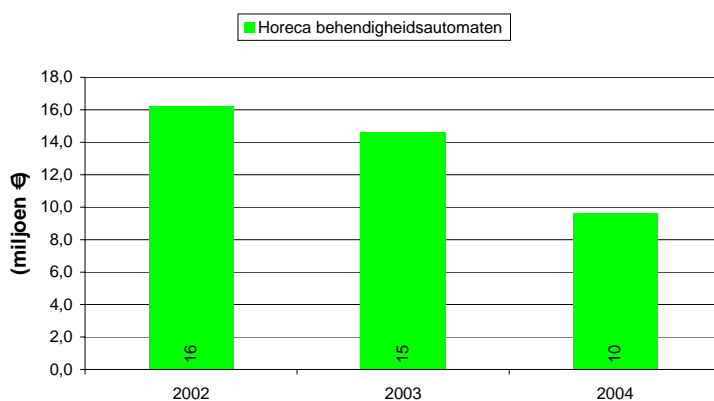

Figuur 22: Schatting van de aantallen opsteladressen en aldaar opgestelde kansspelautomaten in de horeca (2002-2004).

Bron: 2002: onderzoek KPMG. 2003 en 2004: opgave Verispect (zie bijlage A).

2.3 Exploitatie van behendigheidsautomaten in de horeca

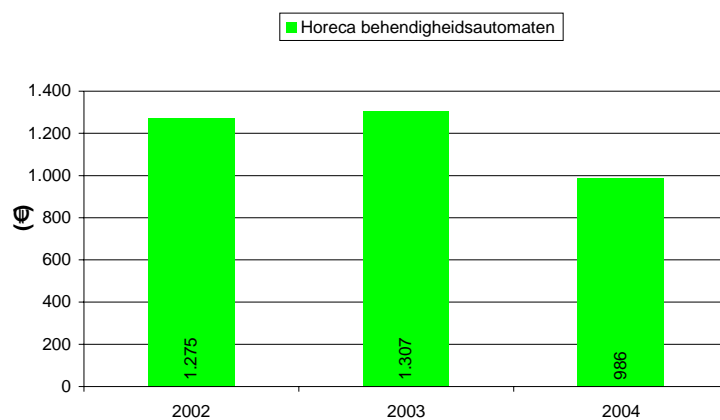
In de horeca worden niet alleen kansspelautomaten, maar ook behendigheidsautomaten geëxploiteerd. De omzet die hiermee werd behaald bedroeg in 2004 naar schatting 10 miljoen EUR. De omzet behaald met de exploitatie van behendigheidsautomaten in de horeca vertoont een dalende trend (Figuur 23). Voor het jaar 2004 is de omzet behaald met behendigheidsautomaten gerapporteerd exclusief de omzet behaald met behendigheidsautomaten zonder TB-nummer.

Figuur 23: Schatting van de omzet behaald door de branche met de exploitatie van behendigheidsautomaten in de horeca.

Bron: Onderzoek KPMG.

De omzetzaling wordt veroorzaakt door een daling van het aantal automaten en van de gemiddelde omzet per automaat. De gemiddelde omzet per behendigheidsautomaat in de horeca bedraagt 986 EUR in 2004, dit is een sterke daling ten opzichte van 1.307 EUR in 2003. Voor het jaar 2004 is de omzet behaald met behendigheidsautomaten gerapporteerd exclusief de omzet behaald met behendigheidsautomaten zonder TB-nummer. De gemiddelde omzet per behendigheidsautomaat in 2004 is volgens exploitanten lager wanneer wel rekening zou worden gehouden met de omzet van behendigheidsautomaten zonder TB-nummer.

Figuur 24: Schatting van de gemiddelde omzet per behendigheidsautomaat geëxploiteerd in de horeca.

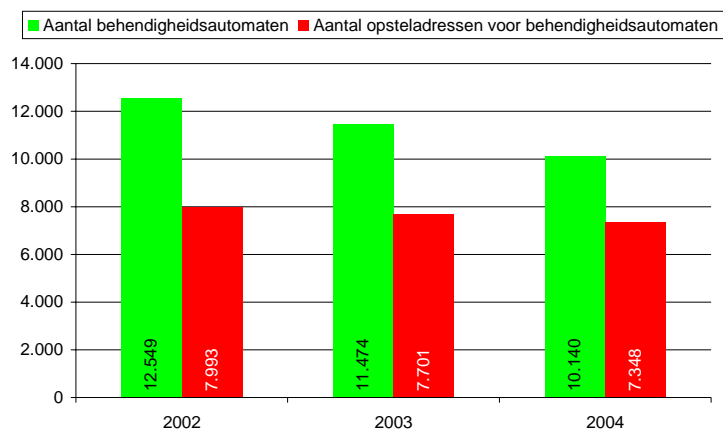
Bron: Onderzoek KPMG.

De daling van de omzet behaald met behendigheidsautomaten in de horeca kan worden verklaard uit een daling van het aantal opgestelde behendigheidsautomaten (Figuur 24) en een dalende omzet per behendigheidsautomaat (Figuur 23).

Horeca	2002	2003	2004
Behendigheidsautomaten/ opsteladres	1,57	1,49	1,38
Behendigheidsautomaten	12.549	11.474	10.140
Opsteladressen	7.993	7.701	7.348

Tabel 6: indicatieve opgave van het aantal opsteladressen van behendigheidsautomaten in de horeca.

Bron: Onderzoek KPMG.

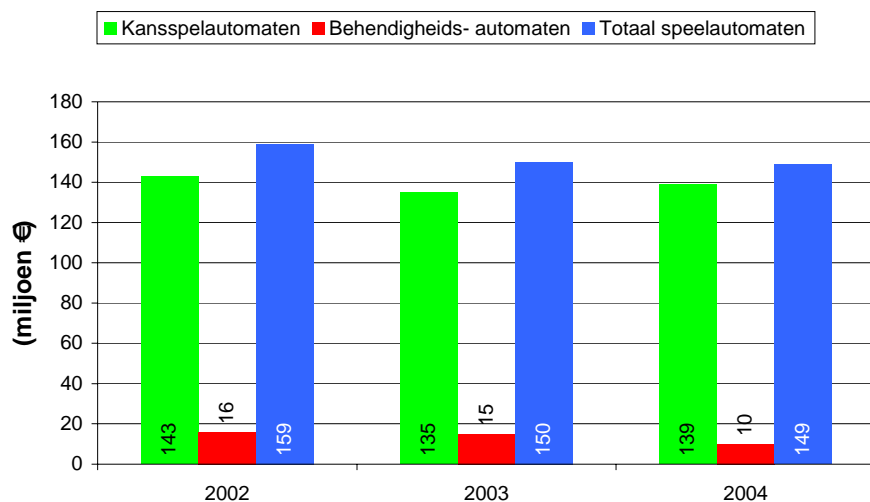
Figuur 25: Schatting van de aantallen opsteladressen en de daar opgestelde behendigheidsautomaten in de horeca (2002-2004).

Bron: 2004 en 2003: opgave Verispect (zie bijlage A). 2002: onderzoek KPMG.

Tabel 6 en Figuur 25 zijn tot stand gekomen op basis van de puntschatting van het aantal behendigheidsautomaten per opsteladres en het totale aantal behendigheidsautomaten zoals geteld door Verispect. Volgens Figuur 24 daalt niet alleen het totale aantal opsteladressen van behendigheidsautomaten in de tijd, maar ook het gemiddelde aantal opgestelde behendigheidsautomaten per opsteladres.

2.4 Totale omzet en kosten samenhangend met de exploitatie van speelautomaten in de horeca

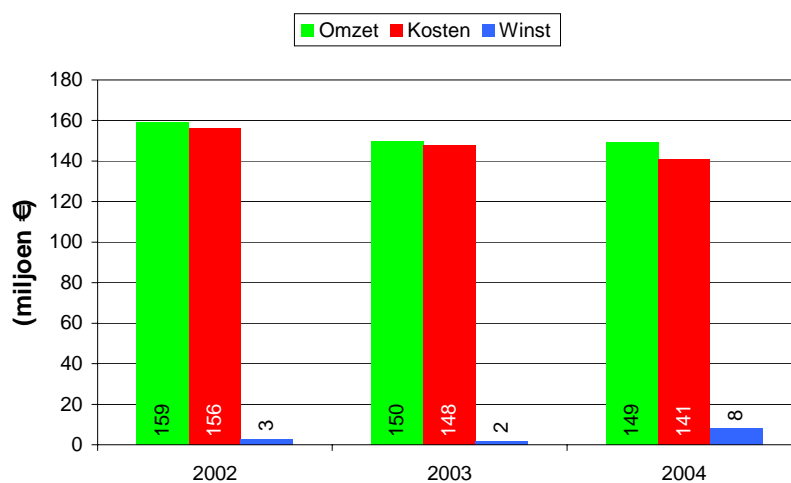
De totale omzet die wordt behaald door exploitanten van speelautomaten in de horeca is weergegeven in de volgende Figuur.

Figuur 26: Schatting van de omzet uit exploitatie van speelautomaten in de horeca.

Bron: Onderzoek KPMG.

In Figuur 27 worden de schattingen van de totale omzet, de totale kosten en de daaruit volgende winst, samenhangend met de exploitatie van speelautomaten in de horeca gepresenteerd.

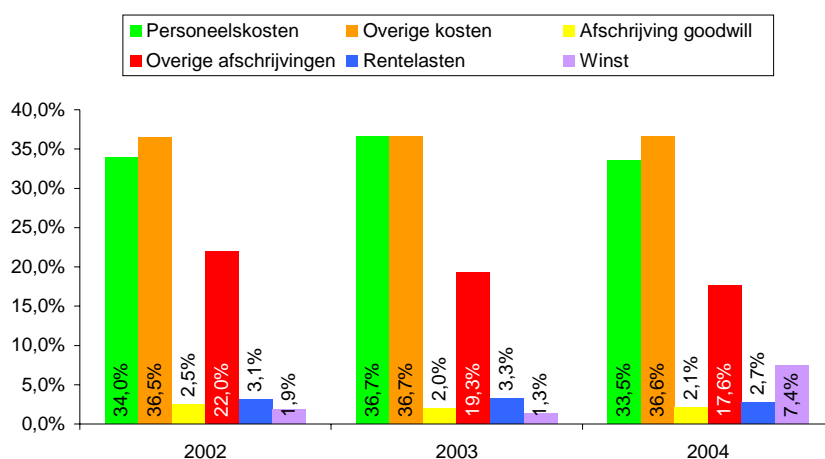

Figuur 27: Schatting van de totale omzet, kosten en winst voortkomend uit de exploitatie van speelautomaten in de horeca.
Bron: Onderzoek KPMG.

Net als de omzetten vertonen ook de kosten een daling in 2004. In dat jaar dalen de kosten sneller dan de omzet, wat een stijgende winst tot gevolg heeft.

2.5 Verdeling van de kosten naar kostensoorten

De verdeling van de kosten is, afgezien van de personeelskosten en overige afschrijvingen, in de afgelopen jaren vrij constant gebleven. De *overige kosten* vormen een substantiële post. Hier vallen onder andere onderhoudskosten, plaatsingsgelden en contractvergoedingen onder. De post *overige afschrijvingen* bestaat uit afschrijvingen op de Euro-ombouw van speelautomaten, op het speelautomatenpark en op andere investeringen.

Figuur 28: Schatting van de kosten samenhangende met en winst op de exploitatie van speelautomaten in de horeca als percentage van de omzet.
Bron: Onderzoek KPMG.

Opmerking: Iedere kostensoort is voor ieder jaar apart statistisch geëvalueerd. Voor de daarbij behorende betrouwbaarheidsintervallen wordt verwezen naar bijlage C.

De *winstgevendheid*⁶ is van 1,3% (2003) gestegen naar 7,4% (2004). De winstgevendheid is hier vermeld als percentage van de omzet.

De dalende kosten en stijgende winst lijken te duiden op kostenreductie door de exploitanten. De personeelskosten dalen van 36,7% (2003) naar 33,5% (2004). Het dalende aantal opsteladressen van speelautomaten in de horeca kan betekenen dat er minder personeel (zoals bijvoorbeeld monteurs en vertegenwoordigers) in dienst is bij een exploitant, met als gevolg dat de personeelskosten dalen. De overige afschrijvingen dalen van 19,3% (2003) naar 17,6% (2004). Overige afschrijvingen bestaan voor een belangrijk deel uit de afschrijving op speelautomaten. Dit kan betekenen dat investeringen die zijn gemaakt voor de Euro-ombouw van speelautomaten en voor de invoering van de Nijpels-automaat, grotendeels zijn afgeschreven. Ook nemen de vervangingsinvesteringen waarschijnlijk af.

De kosten- en winstpercentages zijn uitgedrukt als percentage van de omzet.

⁶ Winst voor belasting = omzet -/- personeelskosten -/- overige kosten -/- rentelasten -/- afschrijvingen goodwill -/- overige afschrijvingen

3 Exploitatie van speelautomaten in amusementscentra

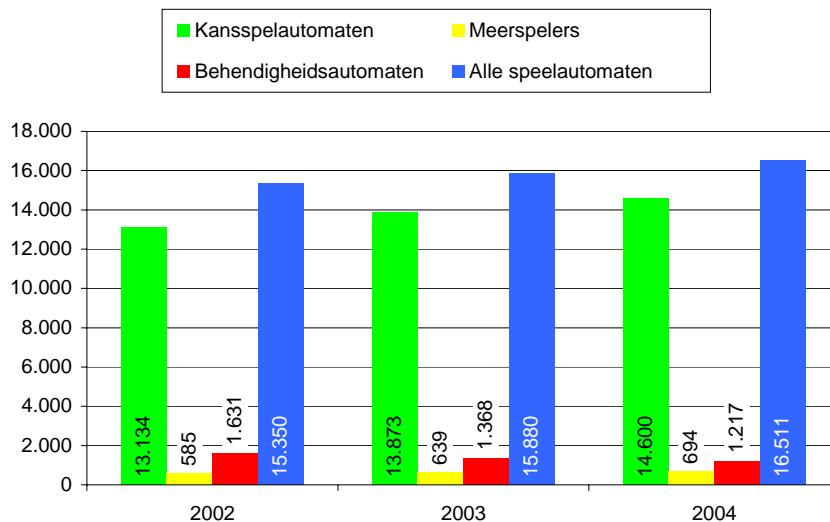
In dit hoofdstuk worden de onderzoeksresultaten gepresenteerd en besproken betreffende de exploitatie van speelautomaten in amusementscentra.

3.1 Aantallen speelautomaten in amusementscentra

In 2004 zijn er in totaal 83 exploitanten van speelautomaten in amusementscentra. Deze exploiteren 280 amusementscentra (exclusief twee leegstaande amusementscentra) met in totaal 15.294 kansspelautomaten inclusief de zogenaamde meerspelers (zie ook paragraaf 3.4). Op dit moment worden meerspelers in Nederland niet apart geadmistreerd. Bij de onderzoeksopzet is hier echter rekening mee gehouden door deze beide soorten kansspelautomaten apart te enquêteren.

Er werden in 2004 in totaal 1.217 behendigheidsautomaten geëxploiteerd in amusementscentra.

Het totale aantal geëxploiteerde speelautomaten in amusementscentra vertoont een licht stijgende trend, zoals ook blijkt uit de volgende figuur.

Figuur 29: weergave van de aantallen door de branche opgestelde speelautomaten in amusementscentra (2002-2004).

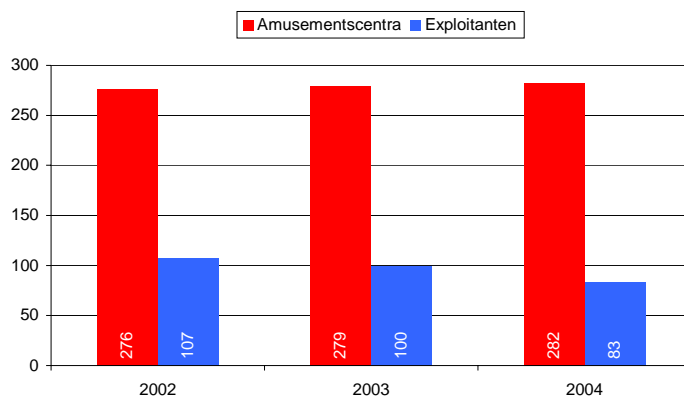
Bron: Oopgave Verispect (zie bijlage A).

Opmerking: Het aantal meerspelers is volledig gebaseerd op onderzoek van KPMG (zie paragraaf 3.4).

Aantallen amusementscentra

Door Verispect zijn het aantal amusementscentra over de afgelopen jaren opnieuw geteld. Dit heeft geleid tot een wijziging in het aantal volgens Verispect opgestelde amusementscentra in de jaren 2002 en 2003⁷. Om deze reden wijken het aantal weergegeven amusementscentra, enkele ratio's, het aantal meerspelers en de omzet meerspelers (zie voor uitleg hoofdstuk 3.4) in de jaren 2002 en 2003 in dit rapport af van de rapportage van KPMG over de periode 2001-2003.

In de volgende figuur is het aantal amusementscentra en het aantal exploitanten weergegeven. De daling van het aantal exploitanten hangt volgens Verispect mede samen met het feit dat een aantal exploitanten in 2004 de speelautomaten maar op één vergunning heeft opgegeven. Dit wordt mogelijk veroorzaakt doordat exploitanten vaker gebruik maken van één exploitatievergunning voor de gehele onderneming in plaats van een vergunning per juridische entiteit of vestiging. Dit betekent dat het aantal vergunningen voor de exploitatie van speelautomaten in amusementscentra is afgenomen.

Figuur 30: Aantal amusementscentra (2002-2004).

Bron: Opgave Verispect.

⁷ Kamerstuk TK 24 557 Nr. 58

Verispect heeft voor het jaar 2004 een uitsplitsing gemaakt naar seizoensamusementscentra (amusementscentra die gedurende een min of meer vaste aaneengesloten periode van tenminste 3 maanden per jaar geheel gesloten zijn voor wat betreft de exploitatie van speelautomaten) en permanente amusementscentra. Ook is er onderscheid gemaakt naar amusementscentra met enkel behendigheidsautomaten (TB) en amusementscentra met kansspelautomaten en/of behendigheidsautomaten (TS+TB). Daarnaast zijn er twee amusementscentra geteld waarin geen speelautomaten staan opgesteld.

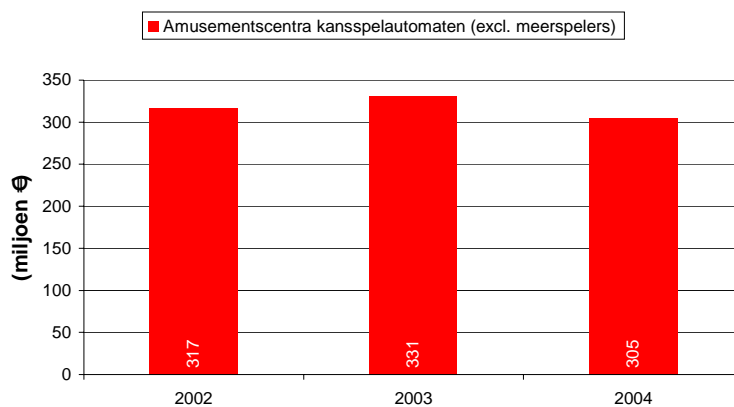
	TB	TS+TB	Geen	Totaal
Seizoens amusementscentra	17	3	1	21
Permanente amusementscentra	3	257	1	261
Totaal	20	260	2	282

Tabel 7: Uitsplitsing van het aantal amusementscentra (2004).

Bron: Opgave Verispect.

3.2 Exploitatie van kansspelautomaten in amusementscentra

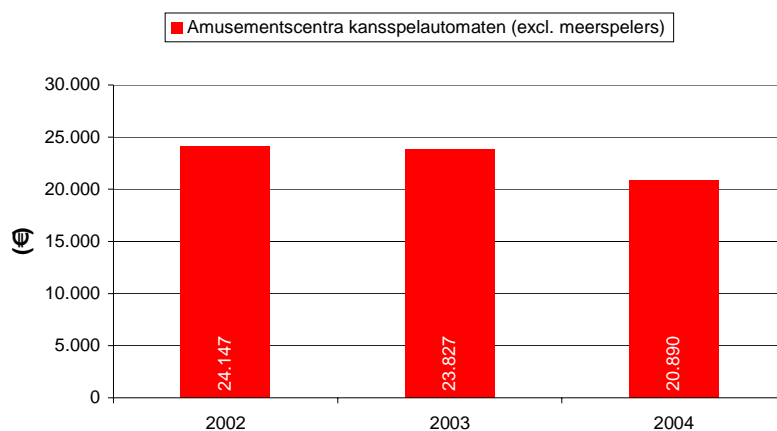
De omzet die de speelautomatenbranche heeft behaald met de exploitatie van kansspelautomaten (exclusief meerspelers) in amusementscentra wordt vermeld in Figuur 31. De omzetsdaling van kansspelautomaten (exclusief meerspelers) in 2004 (26 miljoen EUR) gaat gepaard met een omzetsijging behaald met meerspelers in 2004 (23 miljoen EUR). Dit kan duiden op substitutie van de omzet kansspelautomaat door de omzet meerspeler.

Figuur 31: Schatting van de brancheomzet behaald met de exploitatie van kansspelautomaten in amusementscentra (exclusief meerspelers) in amusementscentra.

Bron: Onderzoek KPMG.

De gemiddelde omzet per kansspelautomaat (exclusief meerspelers), behaald met exploitatie van deze automaten in de amusementscentra, vertoont een dalende trend. In 2003 was de gemiddelde omzet per kansspelautomaat nog 23.827 EUR, in 2004 daalde de omzet naar 20.890 EUR.

Figuur 32: Schatting van de gemiddelde omzet per kansspelautomaat (exclusief meerspelers) behaald met de exploitatie van kansspelautomaten in amusementscentra.

Bron: Onderzoek KPMG.

Uit het onderzoek is gebleken dat er in 2004 naar schatting 51,8 kansspelautomaten per amusementscentrum in exploitatie zijn (exclusief meerspelers).

Amusementscentra	2002	2003	2004
Kansspelautomaten (excl. Meerspelers)/ amusementscentrum	47,6	49,7	51,8

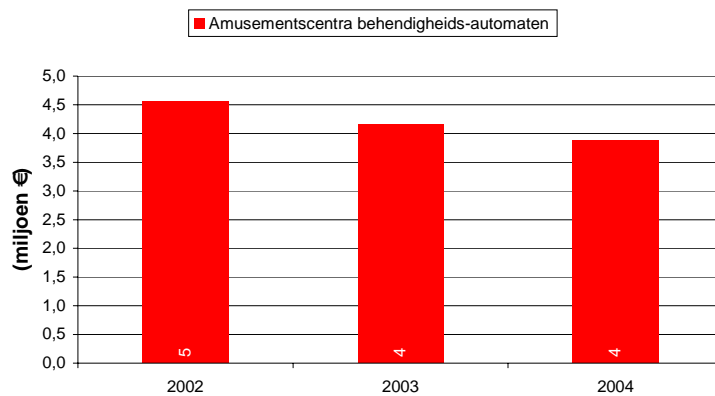
Tabel 8: gemiddeld aantal kansspelautomaten (exclusief meerspelers) per amusementscentrum (puntschatting).

Bron: Onderzoek KPMG.

3.3 Exploitatie van behendigheidsautomaten in amusementscentra

In amusementscentra worden naast kansspelautomaten ook behendigheidsautomaten geëxploiteerd.

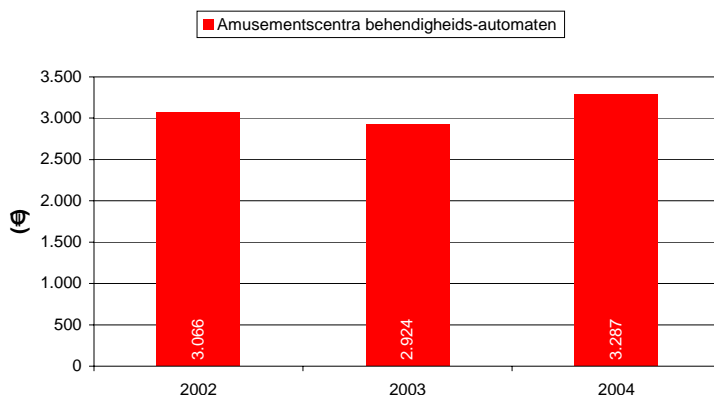
De omzet behaald met de exploitatie van behendigheidsautomaten in amusementscentra vertoont een dalende trend over de periode 2002-2004, zoals blijkt uit het volgende figuur. Hierbij dient opgemerkt te worden dat de schattingen een grote deviatie vertonen. Voor het jaar 2004 is de omzet behaald met behendigheidsautomaten gerapporteerd exclusief de omzet behaald met behendigheidsautomaten zonder TB-nummer.

Figuur 33: Schatting van de omzet behaald door de branche met de exploitatie van behendigheidsautomaten in amusementscentra.

Bron: Onderzoek KPMG.

De gemiddelde omzet per behendigheidsautomaat in amusementscentra bedraagt naar schatting 3.287 EUR in 2004, dit is een stijging ten opzichte van 2003. De schatting van de gemiddelde omzet per behendigheidsautomaat is in de volgende figuur grafisch weergegeven. Voor het jaar 2004 is de omzet behaald met behendigheidsautomaten gerapporteerd exclusief de omzet behaald met behendigheidsautomaten zonder TB-nummer. De gemiddelde omzet per behendigheidsautomaat in 2004 is volgens exploitanten lager wanneer wel rekening zou worden gehouden met de omzet van behendigheidsautomaten zonder TB-nummer.

Figuur 34: Schatting van de gemiddelde omzet per behendigheidsautomaat geëxploiteerd in amusementscentra.

Bron: Onderzoek KPMG.

Uit de onderstaande tabel blijkt dat het aantal behendigheidsautomaten per amusementscentrum naar schatting 4,3 bedraagt.

Amusementscentra	2002	2003	2004
Behendigheidsautomaten/ amusementscentrum	5,9	4,9	4,3

Tabel 9: gemiddeld aantal behendigheidsautomaten per amusementscentrum.

Bron: 2002 onderzoek KPMG, 2003 en 2004 opgave Verispect.

3.4 Meerspelers

Tot en met 2004 is het totale aantal opgestelde meerspelers in Nederland niet apart geadministreerd⁸. In de onderzoeksopzet is wel rekening gehouden met het verschil tussen meerspelers en kansspelautomaten. In de enquête wordt apart gevraagd naar het aantal meerspelers, het aantal spelunits en de omzet behaald met de meerspelers. In de onderzoeksopzet is ook rekening gehouden met het verschil tussen permanente en seizoensamusementscentra. Er is geen onderscheid gemaakt tussen amusementscentra met enkel behendigheidsautomaten en overige amusementscentra.

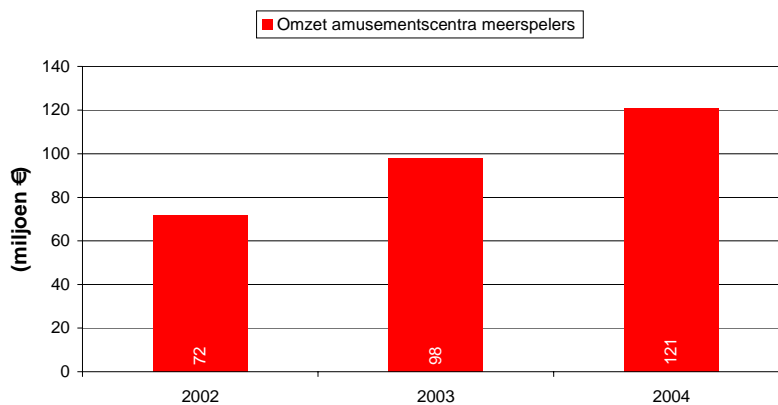
⁸ Verispect heeft de meerspelers voor het eerst in 2005 geteld. In het onderzoek van volgend jaar over de periode 2003-2005 zullen we gebruik maken van deze telling.

Voor de berekening van het aantal meerspelers in 2004 wordt aangenomen dat meerspelers alleen in permanente amusementscentra staan opgesteld. Dit is aannemelijk omdat de aanschafprijs van meerspelers erg hoog is. Uit de steekproef blijkt dat er per permanent amusementscentrum gemiddeld 2,67 meerspelers staan opgesteld. Voorts is bekend dat er in 2004 in totaal 282 amusementscentra zijn, waarvan 260 amusementscentra permanent zijn. Hieruit volgt dat er ultimo 2004 naar schatting 694 meerspelers staan opgesteld. Voor de berekening van de omzet behaald met de exploitatie van meerspelers in amusementscentra, wordt uitgegaan van 694 meerspelers in 2004.

In het onderzoek over de periode 2001-2003 is voor de berekening van het aantal meerspelers uitgegaan van het aantal amusementscentra zoals op dat moment bekend bij Verispect. Deze aantallen zijn gewijzigd naar aanleiding van de bijstelling van Verispect in 2005. Voor de jaren 2002 en 2003 is, in tegenstelling tot het jaar 2004, de uitplitsing van amusementscentra (naar seizoens en permanente amusementscentra, behendigheids- en kansspelautomaten en gevulde en leegstaande amusementscentra) niet bekend. Verondersteld wordt dat de ratio totaal aantal amusementscentra vergeleken met permanente amusementscentra niet substantieel wijzigt over de jaren.

Door de gewijzigde berekening van het aantal meerspelers zal de omzet van de meerspelers zoals hier gerapporteerd verschillen van de omzet meerspelers zoals vermeld in het vorige rapport.

Figuur 35 laat zien hoe de omzet, behaald met meerspelers, zich ontwikkelt. De omzetstijging van meerspelers in 2004 (23 miljoen EUR) verschilt weinig van de omzetsdaling van kansspelautomaten (exclusief meerspelers) in 2004 (26 miljoen EUR). Dit kan duiden op substitutie van de kansspelautomaat door de meerspeler.

Figuur 35: Schatting van de omzet behaald met de exploitatie van meerspelers in amusementscentra.

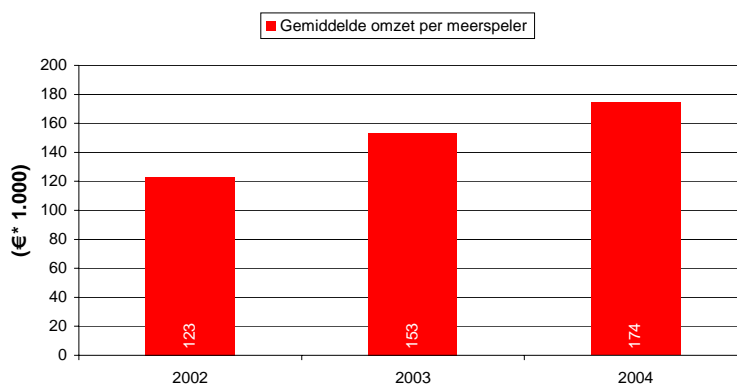
Bron: Onderzoek KPMG.

Op grond van de steekproef kan worden vastgesteld dat het aantal spelunits per meerspeler niet erg varieert. In Tabel 10 staan de belangrijkste kengetallen voor meerspelers in amusementscentra.

Amusementscentra	2002	2003	2004
Meerspelers	585	639	694
Amusementscentra	254	257	260
Meerspelers/amusementscentrum	2,30	2,48	2,67
Spelunits	3.879	4.417	4.605
Spelunits/meerspeler	6,63	6,91	6,64

Tabel 10: Belangrijkste kengetallen meerspelers in permanente amusementscentra (puntschatting).

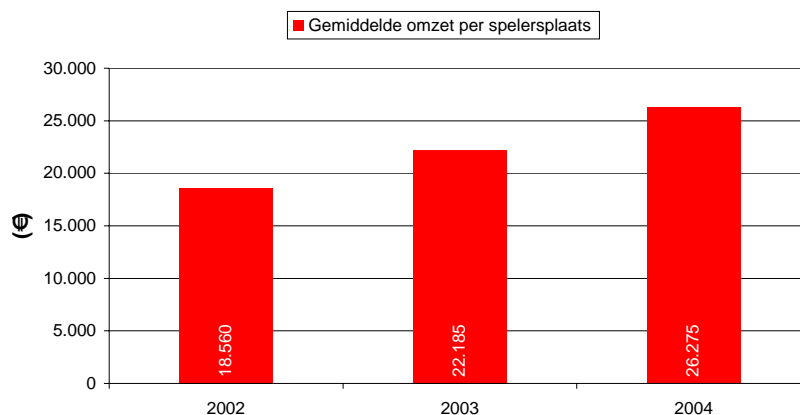
Het volgende figuur laat zien dat de gemiddelde omzet per meerspeler een stijgende lijn vertoont over de afgelopen drie jaren.

Figuur 36: Schatting van de gemiddelde omzet per meerspeler.

Bron: Onderzoek KPMG.

Uit de gegevens in Tabel 9 en Figuur 34 kan de gemiddelde omzet per spelunit berekend worden (Figuur 37).

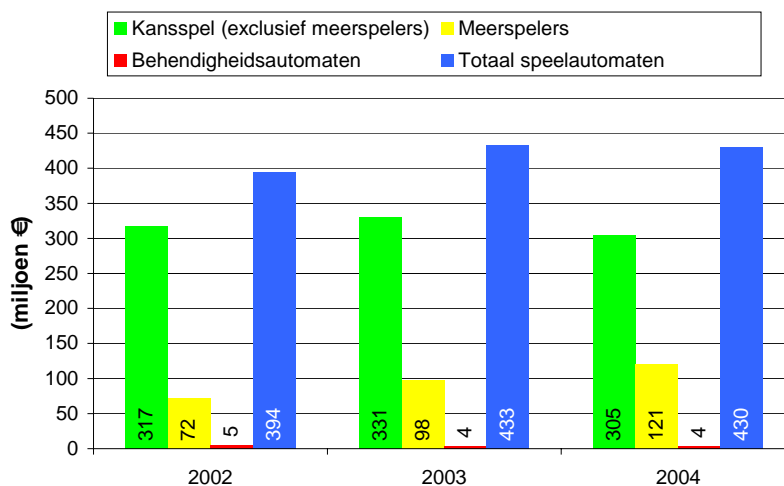

Figuur 37: Schatting van de gemiddelde omzet per spelunit van meerspelers in amusementscentra.

Bron: Onderzoek KPMG.

3.5 Totale omzet en kosten samenhangend met de exploitatie van speelautomaten in amusementscentra

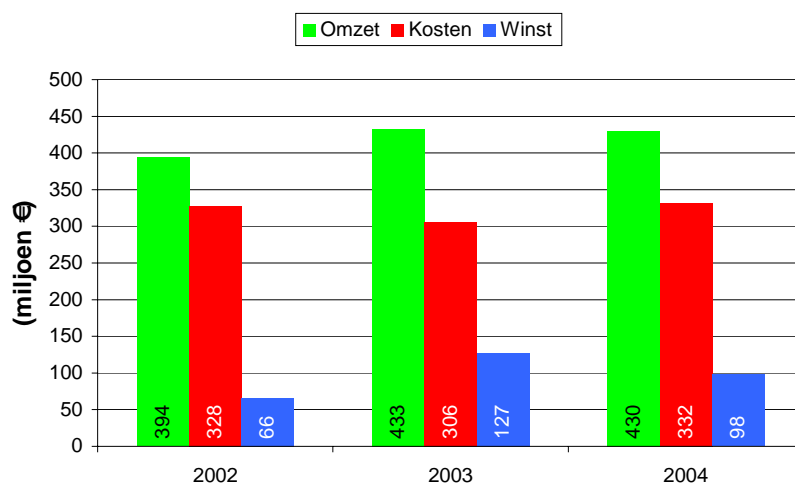
De totale omzet die wordt behaald door exploitanten van speelautomaten in amusementscentra is weergegeven in Figuur 38.

Figuur 38: Schatting van de omzet uit exploitatie van speelautomaten in amusementscentra.

Bron: Onderzoek KPMG.

In het volgende figuur worden de schattingen van de totale omzet, de totale kosten en de daaruit volgende winst, samenhangend met de exploitatie van speelautomaten in amusementscentra gepresenteerd.

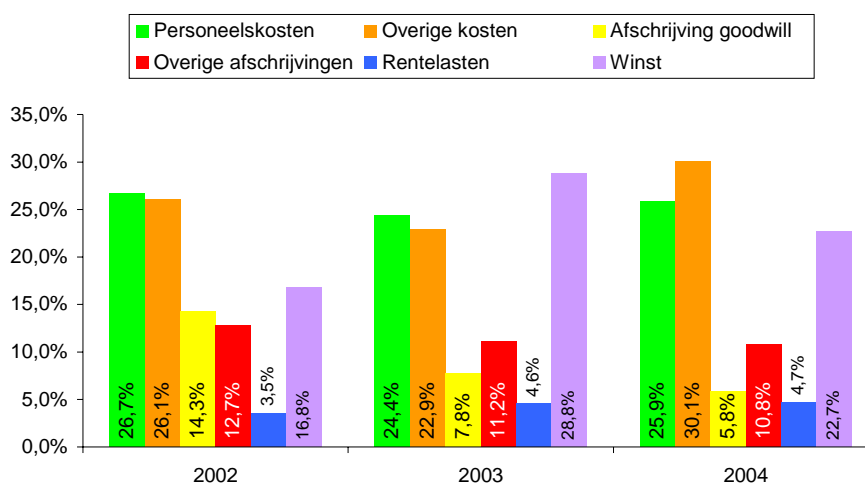

Figuur 39: Schatting van de totale omzet, kosten en winst voortkomend uit de exploitatie van speelautomaten in amusementscentra.

Bron: Onderzoek KPMG.

3.6 Verdeling van de kosten naar kostensoorten

Bij de exploitatie van amusementscentra zijn, afgezien van de overige kosten, de kosten relatief constant gebleven. Onder *overige kosten* vallen onder andere de onderhouds-, huisvestings- en reclamekosten. De post *overige afschrijvingen* bestaat uit afschrijvingen op de Euro-ombouw van speelautomaten, op het speelautomatenpark en op andere investeringen zoals het moderniseren van de amusementscentra.

Figuur 40: kosten samenhangende met, en winst over, de exploitatie van speelautomaten in amusementscentra als percentage van de omzet

Bron: Onderzoek KPMG.

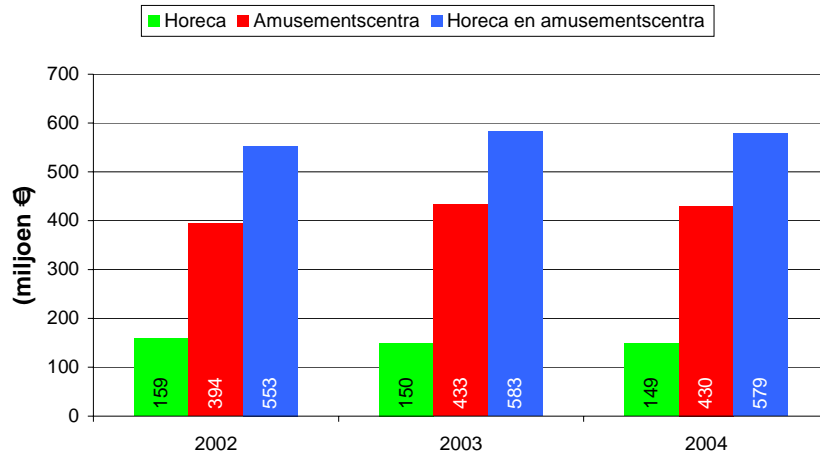
Opmerking: Iedere kostensoort is voor ieder jaar apart statistisch geëvalueerd. Voor de daarbij behorende betrouwbaarheidsintervallen wordt verwezen naar bijlage C.

De *winstgevendheid*⁹ ontwikkelde zich van 16,8% (2002), 28,8% (2003) tot 22,7% (2004). De winst is in 2004 gedaald ten opzichte van 2003 door een stijging van de kosten bij een nagenoeg gelijkblijvende omzet. De winstgevendheid is hier vermeld als percentage van de omzet.

⁹ Winst voor belasting = omzet -/- personeelskosten -/- overige kosten -/- rentelasten -/- afschrijvingen goodwill -/- overige afschrijvingen

4 Totale omzet speelautomatenbranche

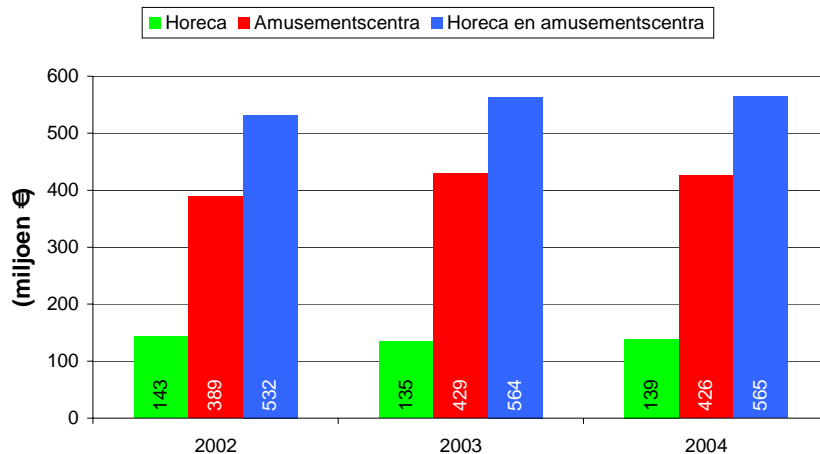
In onderstaande figuur wordt de totale omzet behaald met de exploitatie van speelautomaten weergegeven.

Figuur 41: Schatting van de totale omzet behaald met de exploitatie van speelautomaten.

Bron: Onderzoek KPMG.

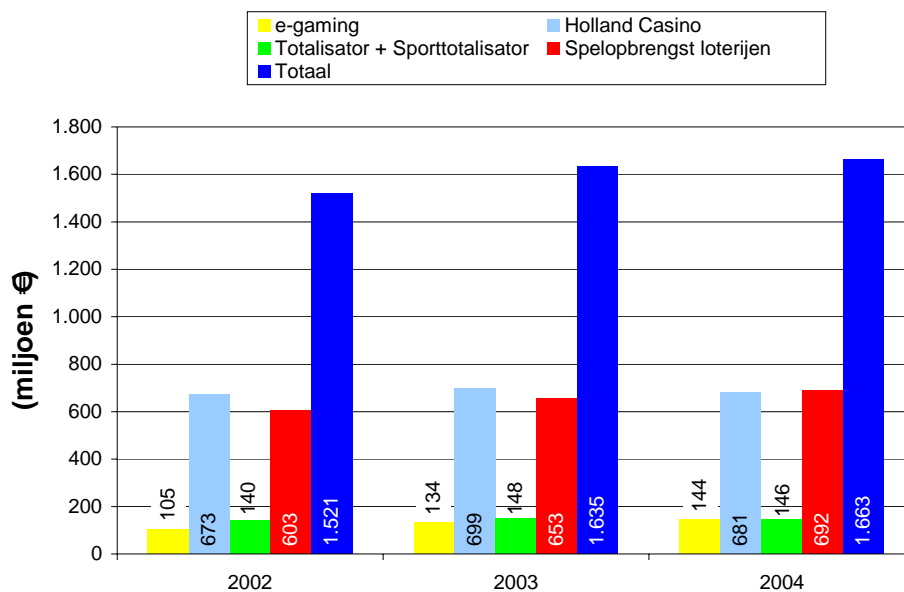
De totale omzet die de speelautomatenbranche behaalt met de exploitatie van kansspelautomaten (inclusief meerspelers) is weergegeven in het volgende figuur.

Figuur 42: Schatting van de totale omzet behaald met de exploitatie van kansspelautomaten.

Bron: Onderzoek KPMG.

In het volgend figuur zijn de spelopbrengsten weergegeven van de nationale vergunninghouders en illegale internetspelen (e-gaming).

Figuur 43: Spelopbrengst van nationale kansspelvergunninghouders (Holland Casino, loterijen, totalisator en sporttotalisator) en interactieve internetkanspelen (e-gaming).

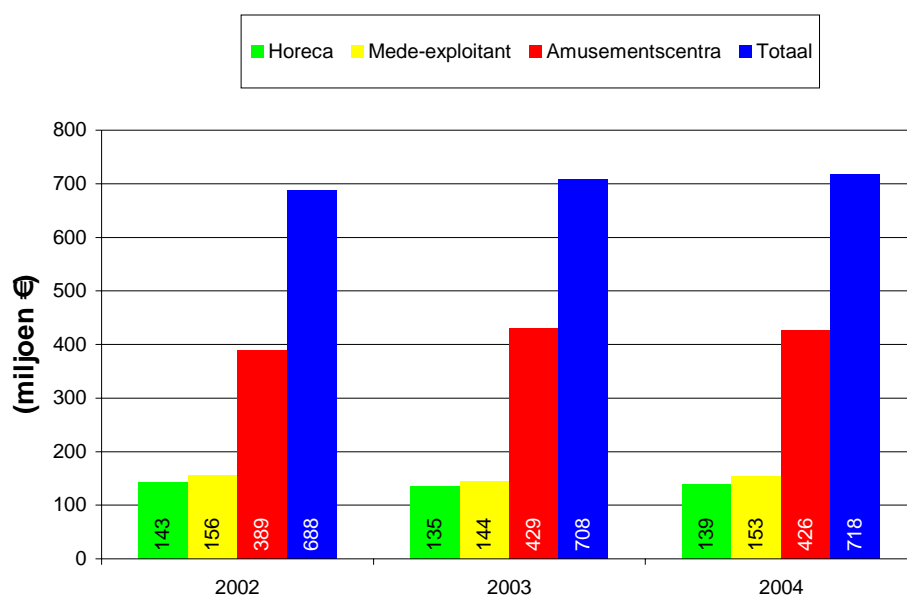
Bronnen:

Jaarverslag 2004 - College van Toezicht op de Kansspelen;

Kansspelen via nieuwe media 2004 - Motivation (in opdracht van het College van Toezicht op de Kansspelen)

Opmerking: De spelopbrengst e-gaming 2004 is inclusief belpelen

In onderstaand figuur is de opbrengst van de speelautomatenbranche behaald met kansspelautomaten (inclusief meerspelers) opgenomen. Hierin wordt de omzet behaald door de mede-exploitant / horecaondernemer ook vermeld.

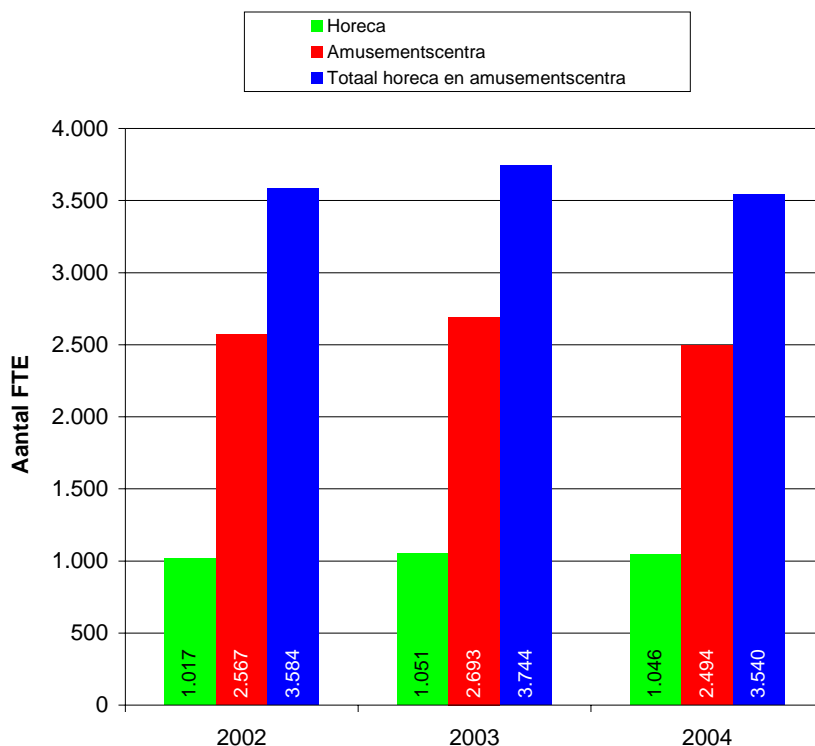
Figuur 44: Spelopbrengst speelautomatenbranche.

Bron: Onderzoek KPMG.

Uit de twee bovenstaande grafieken blijkt dat de totale kansspelopbrengst van de nationale vergunninghouders en de illegale internetspelen stijgt met 9,3% (2002-2004). De kansspelopbrengst van de speelautomatenbranche stijgt met 4,4% (2002-2004).

5 Werkgelegenheid

In onderstaande figuur is de werkgelegenheid, direct samenhangend met de exploitatie van speelautomaten in de horeca en in amusementscentra weergegeven. De totale werkgelegenheid daalt. De werkgelegenheid die gepaard gaat met de ontwikkeling, productie en verkoop van speelautomaten is voor 2004 onderzocht. De werkgelegenheid in deze sector is dusdanig klein (76 FTE) dat het getal niet is opgenomen in de grafiek.

Figuur 45: Werkgelegenheid direct samenhangend met de exploitatie van speelautomatenbranche (exclusief ontwikkeling, productie en verkoop) in Nederland (op basis van puntschatting).

Bron: Onderzoek KPMG.

6 Ontwikkeling, productie en verkoop van speelautomaten

De derde activiteit van de speelautomatenbranche is de ontwikkeling, productie en verkoop van speelautomaten.

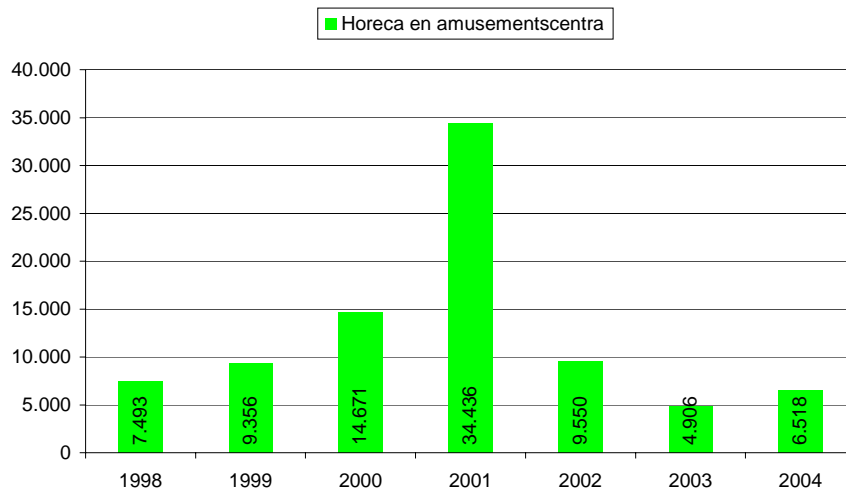
De enquête is evenals in het onderzoek van vorig jaar uitgezet onder de zes grootste ondernemingen, die deze activiteit ontplooiën. Deze ondernemingen werden gevraagd naar de aantallen verkochte kansspelautomaten in 2004. Het aantal verkochte kansspelautomaten valt onder te verdelen in:

- Complete kansspelautomaten (artikel 12)
- Ombouwkits voor kansspelautomaten (artikel 12)
- Complete kansspelautomaten (artikel 13)
- Ombouwkits voor kansspelautomaten (artikel 13)
- Meerspeler automaten (artikel 13)

Complete automaten en ombouwkits zijn - volgens artikel 12 - kansspelautomaten die goedgekeurd zijn voor de exploitatie in de horeca. Complete automaten en ombouwkits - volgens artikel 13 - zijn kansspelautomaten die goedgekeurd zijn voor de exploitatie in de amusementscentra. Dit onderscheid was er nog niet in 1998 en 1999. Daarom zijn er over die jaren alleen getotaliseerde aantallen beschikbaar.

Voor het onderzoek naar het aantal verkochte kansspelautomaten stelt de sectie 'Handel en Industrie' van de VAN dat de respondenten minstens 95% van het aantal verkochte kansspelautomaten vertegenwoordigen.

De onderstaande figuur laat zien dat de groei van de verkoop van kansspelautomaten (complete automaten en ombouwkits) tot en met het jaar 2001 sterk is. De piek in 2001 wordt naar alle waarschijnlijkheid veroorzaakt door de invoering van de Nijpels-automaat en de verkoop van Euro-ombouwkits. Na 2001 is er sprake van een naitleffect in 2002 en vervolgens een teruggang in het aantal verkochte kansspelautomaten, waarbij de verkoop van kansspelautomaten in 2004 iets toeneemt ten opzichte van het voorafgaande jaar. De getallen zijn inclusief de verkoop van meerspelers¹⁰.

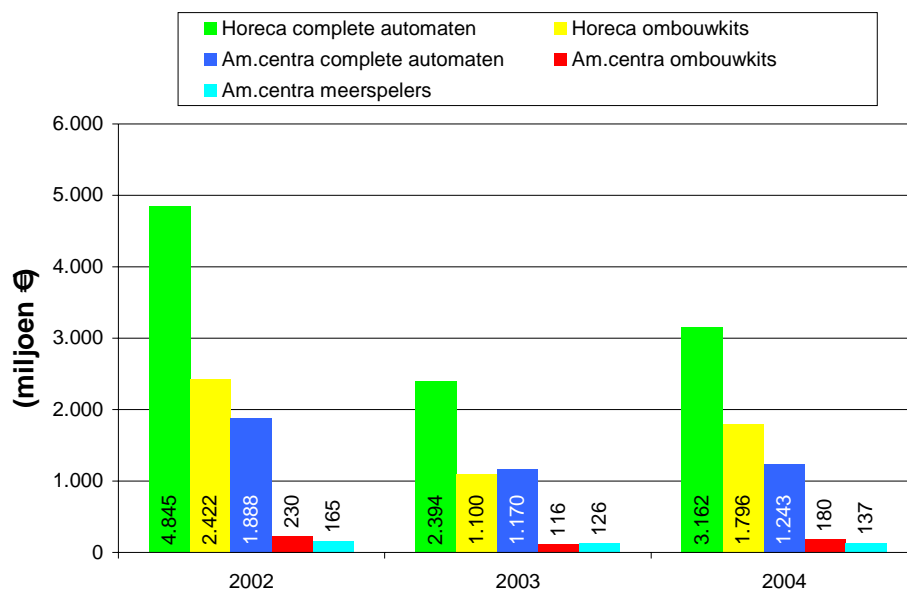

Figuur 46: Weergave van het aantal verkochte kansspelautomaten (complete automaten en kits) in Nederland.

Bron: Onderzoek KPMG.

¹⁰ De verkoopcijfers in het onderzoek over de periode 2001-2003 zijn exclusief de verkoop van meerspelers

In figuur 46 en tabel 11 is het aantal verkochte kansspelautomaten uitgesplitst naar complete automaten en ombouwkits geëxploiteerd in de horeca en complete automaten, ombouwkits en meerspelers geëxploiteerd in amusementscentra.

Figuur 47: Weergave van het aantal verkochte kansspelautomaten in Nederland naar exploitatievorm en type.

Bron: Onderzoek KPMG.

Aantal verkochte kansspelautomaten	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Horeca complete automaten	n.b.	n.b.	8.636	9.605	4.845	2.394	3.162
Horeca ombouwkits	n.b.	n.b.	4.576	11.835	2.422	1.100	1.796
Subtotaal Horeca	n.b.	n.b.	13.212	21.440	7.267	3.494	4.958
Am.centra complete automaten	n.b.	n.b.	1.193	3.058	1.888	1.170	1.243
Am.centra ombouwkits	n.b.	n.b.	0	9.759	230	116	180
Am.centra meerspelers	n.v.t.	n.v.t.	266	179	165	126	137
Subtotaal Am.centra	n.b.	n.b.	1.459	12.996	2.283	1.412	1.560
Totaal Horeca en Am.centra	7.493	9.356	14.671	34.436	9.550	4.906	6.518

Tabel 11: Weergave van het aantal verkochte kansspelautomaten in Nederland naar exploitatievorm en type.

Bron: Onderzoek KPMG.

Opmerking: Voor 1998 en 1999 is alleen het totale aantal verkochte kansspelautomaten bekend. Meerspelers werden geïntroduceerd in 2000.

A Aantallen speelautomaten in 2004 (Verispect)

Volgens opgave van Verispect over het jaar 2004 zijn de exploitanten en de speelautomaten als volgt over de verschillende strata verdeeld:

Horeca kansspelautomaten

	Aantal automaten	Totaal # exploitanten (2004)	Totaal # kansspel-automaten (2004)
Klasse 1	0-10	331	1404
Klasse 2	11-50	234	5502
Klasse 3	51-100	55	3933
Klasse 4	101-175	26	3324
Klasse 5	176-350	15	3717
Klasse 6	351-700	6	2965
Klasse 7	701-1400	5	4644
Klasse 8	1401-2800		
Klasse 9	2801-5600		
Totaal		672	25489

Horeca behendigheidsautomaten

	Aantal automaten	Totaal # exploitanten (2004)	Totaal # behendigheids-automaten (2004)
Klasse 1	0-10	307	1189
Klasse 2	11-50	152	3461
Klasse 3	51-100	29	2034
Klasse 4	101-175	10	1256
Klasse 5	176-350	6	1615
Klasse 6	351-700	1	585
Klasse 7	701-1400		
Klasse 8	1401-2800		
Klasse 9	2801-5600		
Totaal		505	10140

Tabel 12 : Aantallen automaten en exploitanten ten behoeve van de exploitatie in de horeca per stratum in 2004.

Bron: Verispect

Amusementscentra kansspelautomaten

	Aantal automaten	Totaal # exploitanten (2004)	Totaal # kansspel-automaten (2004)
Klasse 1	0-10	0	0
Klasse 2	11-50	30	964
Klasse 3	51-100	26	2027
Klasse 4	101-175	8	1100
Klasse 5	176-350	10	2734
Klasse 6	351-700	5	2347
Klasse 7	701-1400	2	2164
Klasse 8	1401-2800	2	3958
Klasse 9	2801-6500	0	0
Totaal		83	15294

Amusementscentra behendigheidsautomaten

	Aantal automaten	Totaal # exploitanten (2004)	Totaal # behendigheids-automaten (2004)
Klasse 1	0-10	14	64
Klasse 2	11-50	11	296
Klasse 3	51-100	4	300
Klasse 4	101-175	0	0
Klasse 5	176-350	2	557
Klasse 6	351-700		
Klasse 7	701-1400		
Klasse 8	1401-2800		
Klasse 9	2801-5600		
Totaal		31	1217

	2002	2003	2004
Exploitanten van amusementscentra (exclusief Holland Casino)	107	100	83

Uitsplitsing amusementscentra 2004

	TB	TS+TB	Geen	Totaal
Seizoensamusementscentra	17	3	1	21
Permanente amusementscentra	3	257	1	261
Totaal	20	260	2	282

Tabel 13: Aantallen automaten en exploitanten ten behoeve van de exploitatie in amusementscentra per stratum in 2004.
 Bron: Verispect

B Onderzoeksaanpak

In dit hoofdstuk wordt de gehanteerde onderzoeksaanpak nader toegelicht.

B.1 Vaststelling (financiële) kengetallen

In een tweetal workshops in 2004 met de stuurgroep Financiële Kengetallen zijn de (financiële) kengetallen voor de speelautomatenbranche in Nederland vastgesteld. Bij de bepaling van de (financiële) kengetallen is ondermeer gekeken naar de meetbaarheid, de toekomstvastheid en specificiteit van de kengetallen. Daarnaast zijn de kengetallen eenduidig gedefinieerd zodat de resultaten van de te houden enquête vergelijkbaar zijn.

B.2 Stratificatie

Om de nauwkeurigheid van een schatting te vergroting kan stratificatie worden toegepast. Als de resultaten van een steekproef veel spreiding vertonen, ontstaat bij de schatting van de waarde voor de populatie een breed schattingsinterval. Als het mogelijk is de populatie op te delen in een aantal kleinere deelpopulaties waarin relatief weinig spreiding voorkomt dan kan per deelpopulatie -ofwel stratum- een schatting van het stratumtotaal worden gegeven. Deze schattingen kunnen worden gecumuleerd tot een nauwkeuriger schatting van het populatietotaal¹¹.

In samenspraak met de stuurgroep Financiële Kengetallen van de VAN is gekozen voor drie strata:

- 1 Bedrijfsactiviteit/exploitatievorm
- 2 Type speelautomaat
- 3 Omvang (aantal geëxploiteerde speelautomaten)

Het stratum 'bedrijfsactiviteit' bestaat uit de twee verschillende vormen van exploitatie van speelautomaten, te weten exploitatie van speelautomaten in de horeca en exploitatie van speelautomaten in amusementscentra.

Het stratum 'type speelautomaat' heeft betrekking op de twee typen van speelautomaten die worden onderscheiden, namelijk kansspelautomaten en behendigheidsautomaten.

Daarnaast is gekozen voor stratificatie op basis van het aantal geëxploiteerde speelautomaten. Niet alleen bestaat er een grote spreiding in het aantal speelautomaten dat door exploitanten wordt geëxploiteerd, daarnaast is er bewust voor gekozen om enkele van de grootste exploitanten in het onderzoek te betrekken om zodoende de nauwkeurigheid van de schatting te kunnen vergroten. De strata zijn ingedeeld op basis van de klasse-indeling welke de VAN hanteert voor de exploitanten in de horeca:

---

¹¹ Bron: *Statistiek voor Accountancy*; P. Touw & L.A. Hoogduin; Academic Service; 2002

	Aantal automaten
Klasse 1	0-10
Klasse 2	11-50
Klasse 3	51-100
Klasse 4	101-175
Klasse 5	176-350
Klasse 6	351-700
Klasse 7	701-1400
Klasse 8	1401-2800
Klasse 9	2801-5600

Tabel 14: Strata op basis van bedrijfsgrootte (aantal speelautomaten).

Bron: VAN

B.3 Samenstelling steekproef

De steekproef is samengesteld door de onderzoekers uit het ledenbestand van de VAN. Dit ledenbestand bestond uit twee delen: een deel bevatte exploitanten van speelautomaten in de horeca, de ander bevatte exploitanten van speelautomaten in amusementscentra. Deze exploitanten waren al ingedeeld naar omvang, op basis van het aantal speelautomaten.

Uit beide lijsten zijn per regio en per stratum exploitanten gekozen door KPMG. De algemeen secretaris van de VAN heeft de geselecteerde exploitanten getoetst op bereidheid tot medewerking. Wanneer de exploitant niet bereid was mee te werken, werd een andere exploitant met dezelfde karakteristieken, geselecteerd door KPMG.

B.4 Enquêtes

De enquête is uitgezet onder 43 bij de VAN aangesloten bedrijven (onder zowel horeca-exploitatie, exploitatie van amusementscentra en mixed bedrijven). Van 33 bedrijven is een respons ontvangen (horeca: 25 inclusief mixed bedrijven, amusementscentra: 15 inclusief mixed bedrijven, mixed bedrijven: 7, dus totaal: 40 -/- 7=33).

De volgende tabel geeft het marktaandeel van de respondenten weer.

Sector	Respons 2004	#kansspel-automaten in steekproef	Marktaandeel steekproef kansspel-automaten	#meerspelers steekproef	marktaandeel steekproef meerspelers	#amusementscentra steekproef	%amusementscentra steekproef t.o.v. gehele populatie
Horeca	25	8906	34,9%	-	-	-	-
Amusementscentra	15	9024	59,0%	397	69,9%	152	53,9%
SHI	6	-	95%	-	-	-	-

Tabel 15: Marktaandeel respondenten 2004.

Bron: Onderzoek KPMG.

De ontvangen data zijn door KPMG gecontroleerd op volledigheid en interne consistentie. Er heeft geen accountantscontrole door KPMG plaatsgevonden op deze data. De data zijn

gebruikt om voor 2004 de omzet¹² vast te stellen, het aantal speelautomaten, het aantal werknemers en de kosten. De data zijn geëxtrapolerd naar brancheniveau op basis van gegevens van Verispect over 2004 (zie bijlage A).

Er is een aparte enquête uitgezet onder zes ondernemingen uit de speelautomatenbranche. Deze ondernemingen werd gevraagd naar de aantallen verkochte kansspelautomaten van 2004. Alle zes de geënquêteerde ondernemingen hebben gereageerd en hebben een volledig inzicht in de aantallen verkochte kansspelautomaten verschaft.

B.5 Aantallen automaten

Het totale aantal in Nederland opgestelde speelautomaten (verdeeld naar exploitatievorm en type automaat) dient bekend te zijn om de onderzoeksresultaten van de onderzochte populatie te kunnen extrapoleren naar de totale populatie.

De enige instantie in Nederland die inzicht heeft in de aantallen opgestelde speelautomaten in Nederland is Verispect B.V. Verispect B.V. is de door het Ministerie van Justitie aangewezen instantie, belast met het toezicht op de naleving van voorschriften gesteld bij of krachtens Titel Va (Speelautomaten) Wet op de Kansspelen. Zij controleert op locatie of de benodigde vergunningen aanwezig zijn en of de kansspelautomaat nog steeds overeenkomt met het toegelaten model.

In amusementscentra worden ook zogenaamde ‘meerspelers’ geëxploiteerd. Dit zijn kansspelautomaten met meerdere spelunits. Meerspelers worden door Verispect niet apart onderscheiden. In dit onderzoek is hier echter rekening mee gehouden. Zij zijn dan ook gescheiden opgenomen van de categorie kansspelautomaten amusementscentra.

B.6 Schatting omzet

Voor de schatting van de omzet is gebruik gemaakt van de zogenaamde quotiëntschatting¹³. Het aantal speelautomaten is, gezien de correlatie tussen het aantal speelautomaten en de omzet, gebruikt als hulpvariabele bij de schatting van de omzet.

Bij het uitvoeren van de statistische evaluatie zijn een aantal strata samengevoegd. Hiervoor is gekozen als de respons in een stratum te gering is om een nauwkeurige schatting te kunnen berekenen.

B.7 Schatting kosten en kostensoorten

Gezien de correlatie tussen het aantal speelautomaten en de kosten(soorten) is ook voor de kostenschatting het aantal speelautomaten gebruikt als hulpvariabele. Tevens is voor de schatting van de kosten(soorten) gebruik gemaakt van de zogenaamde quotiëntschatting.

---

¹² Inworp minus uitbetalingen minus het aandeel van de mede-exploitant en minus de omzetbelasting.

¹³ Statistiek voor Accountancy; P. Touw & L.A. Hoogduin; Academic Service; 2002; p. 173-174

De stratificatie en het aantal steekproeven in de verschillende strata is afdoende om een statistische evaluatie uit te voeren op de totale kosten en de verschillende kostensoorten.

B.8 Puntschatting

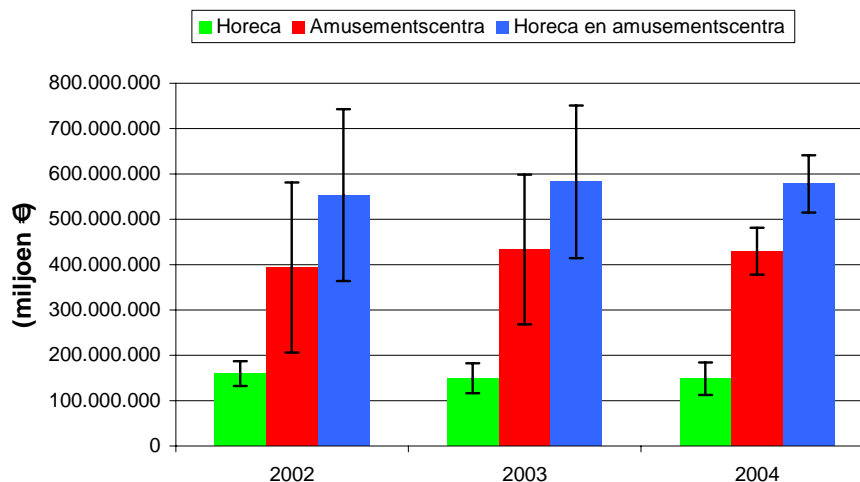
Een puntschatting geeft het populatiegemiddelde van een bepaalde parameter. Een puntschatting is zelden of nooit precies gelijk aan de populatieparameter die wordt geschat. Rondom de puntschatting kan een interval van waarden worden aangegeven, waarvan met een bepaalde zekerheid kan worden gesteld dat de werkelijke waarde van de populatieparameter daarin ligt. Dit interval wordt het betrouwbaarheidsinterval genoemd.

Een puntschatting geeft wel een indicatie van de waarde van een parameter, echter zonder dat de betrouwbaarheid van de schatting is vastgesteld.

C Statistische gegevens

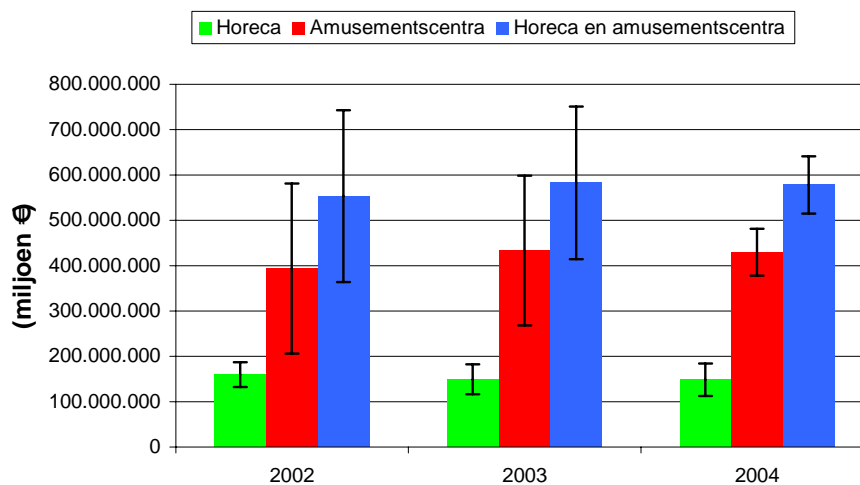
In dit hoofdstuk worden de deviaties (boven- en ondergrens van schattingen) gegeven.

C.1 Figuur 1/40

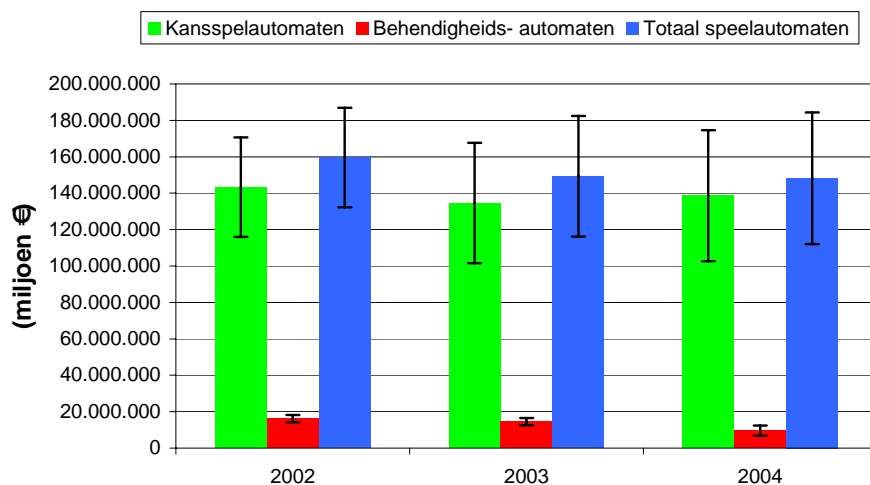
Totale omzet branche		Verwachtings- waarde (€)	Deviatie (€)	Deviatie (%)
Horeca	2002	159.615.310	27.375.518	17%
	2003	149.279.107	33.103.434	22%
	2004	148.297.032	36.174.680	24%
Amusementscentra	2002	393.768.792	187.470.804	48%
	2003	433.092.790	165.099.386	38%
	2004	429.601.400	51.980.626	12%
Horeca en amusementscentra	2002	553.384.102	189.459.023	34%
	2003	582.371.897	168.385.405	29%
	2004	577.898.432	63.329.242	11%

Figuur 2/41

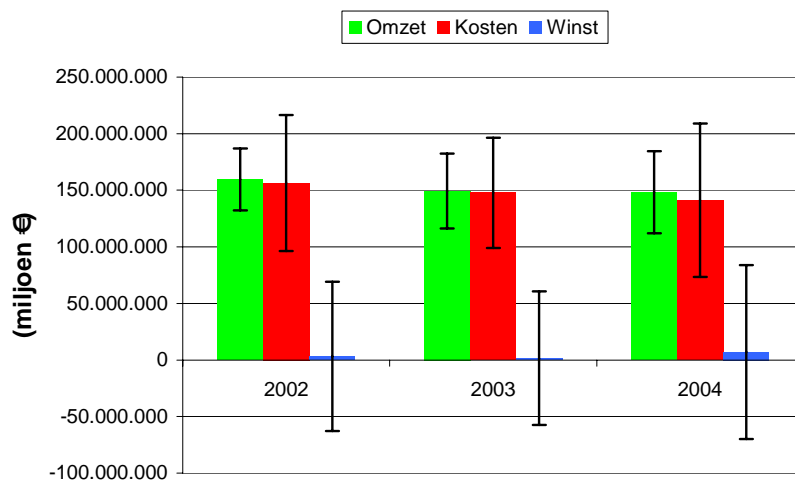
Omzet branche kansspel		Verwachtingswaarde (€)	Deviatie (€)	Deviatie (%)
Horeca kansspelautomaten	2002	143.366.390	27.300.672	19%
	2003	134.667.391	33.045.765	25%
	2004	138.673.162	36.069.381	26%
Amusementscentra kansspelautomaten (excl. meerspelers)	2002	317.305.420	187.257.909	59%
	2003	330.707.578	164.792.756	50%
	2004	304.936.874	51.876.101	17%
Totaal kansspelautomaten	2002	460.671.811	189.237.553	41%
	2003	465.374.969	168.073.422	36%
	2004	443.610.036	63.183.306	14%

C.2 **Figuur 6/25**

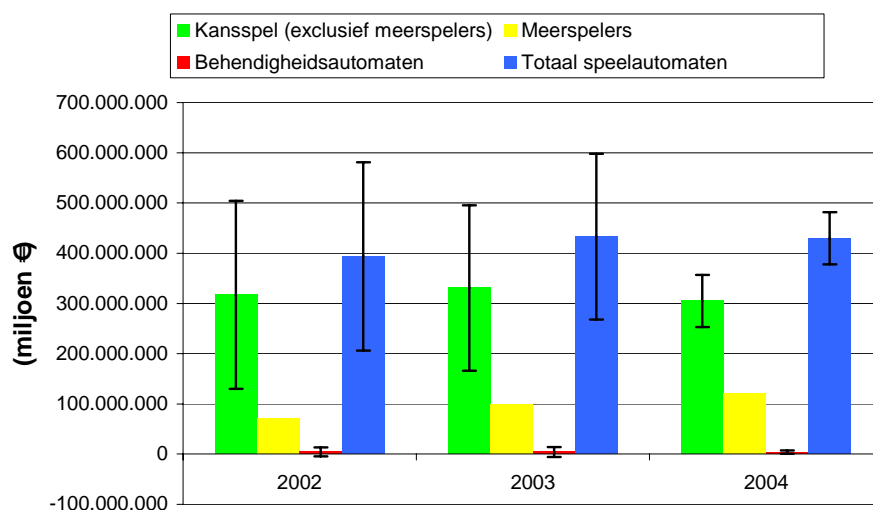
Omzet branche horeca		Verwachtingswaarde (€)	Deviatie (€)	Deviatie (%)
Kansspelautomaten	2002	143.366.390	27.300.672	19%
	2003	134.667.391	33.045.765	25%
	2004	138.673.162	36.069.381	26%
Behendigheids-automaten	2002	16.248.920	2.022.936	12%
	2003	14.611.716	1.953.145	13%
	2004	9.623.870	2.758.111	29%
Totaal speelautomaten	2002	159.615.310	27.375.518	17%
	2003	149.279.107	33.103.434	22%
	2004	148.297.032	36.174.680	24%

C.3 **Figuur 10/26**

Winst horeca		Verwachtings- waarde (€)	Deviatie (€)	Deviatie (%)
Winst horeca speelautomaten	2002	3.146.393	65.981.801	2097%
	2003	1.587.866	58.918.373	3711%
	2004	6.996.179	76.855.323	1099%

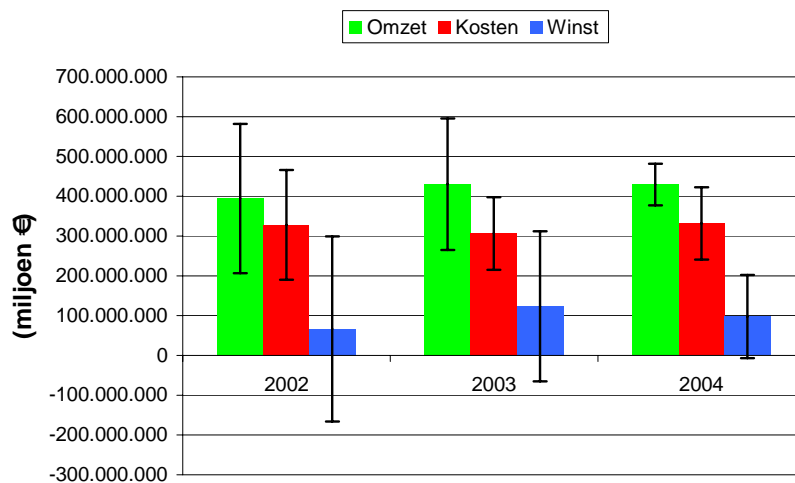
C.4 **Figuur 13/37**

Omzet branche amusementscentra		Verwachtingswaarde (€)	Deviatie (€)	Deviatie (%)
Amusementscentra kansspelautomaten (excl. meerspelers)	2002	317.305.420	187.257.909	59%
	2003	330.707.578	164.792.756	50%
	2004	304.936.874	51.876.101	17%
Amusementscentra behendighedsautomaten	2002	4.557.558	8.931.847	196%
	2003	4.164.063	10.057.575	242%
	2004	3.878.652	3.294.780	85%
Totaal	2002	321.862.979	187.470.804	58%
	2003	334.871.641	165.099.386	49%
	2004	308.815.526	51.980.626	17%

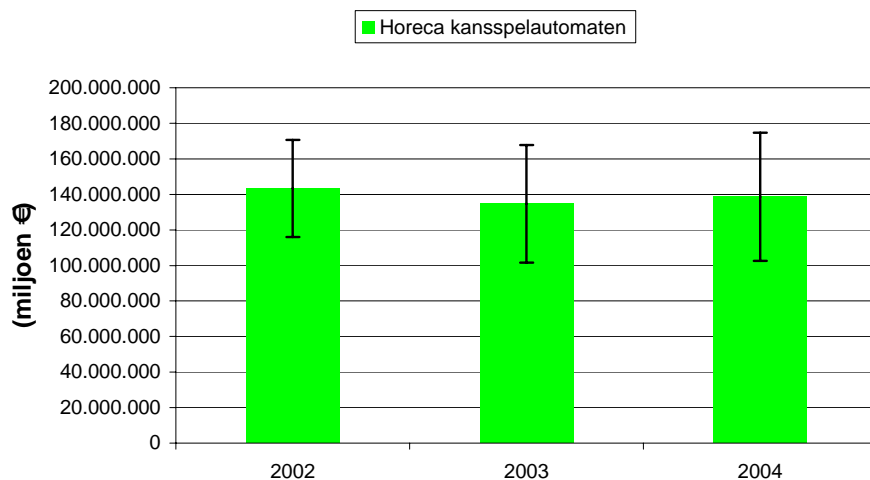
Meerspelers		Verwachtingswaarde (€)
Amusementscentra meerspelers	2002	71.905.813
	2003	98.221.149
	2004	120.785.874
Totaal amusementscentra speelautomaten	2002	393.768.792
	2003	433.092.790
	2004	429.601.400

C.5 **Figuur 15/38**

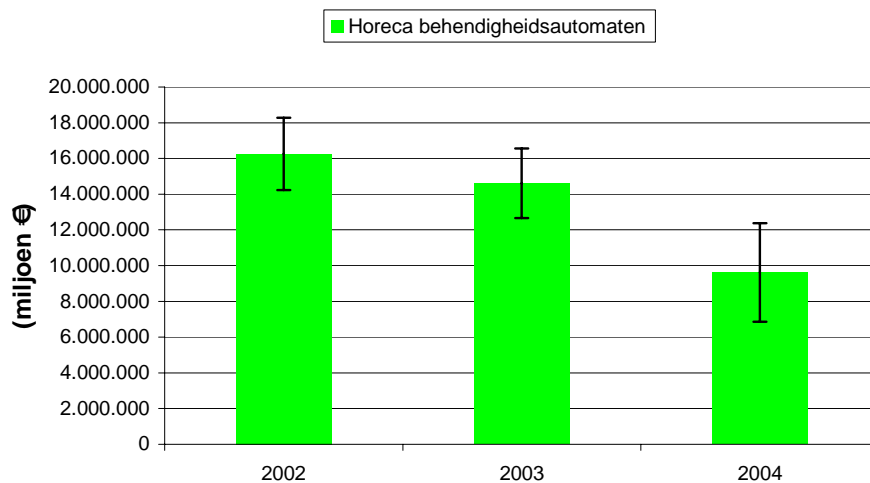
Winst amusementscentra		Verwachtings- waarde (€)	Deviatie (€)	Deviatie (%)
Winst amusementscentra speelautomaten	2002	66.463.021	232.715.477	350%
	2003	123.682.084	188.517.860	152%
	2004	97.686.945	104.571.536	107%

C.6 **Figuur 19**

Omzet branche horeca		Verwachtingswaarde (€)	Deviatie (€)	Deviatie (%)
Kansspelautomaten	2002	143.366.390	27.300.672	19%
	2003	134.667.391	33.045.765	25%
	2004	138.673.162	36.069.381	26%

C.7 **Figuur 22**

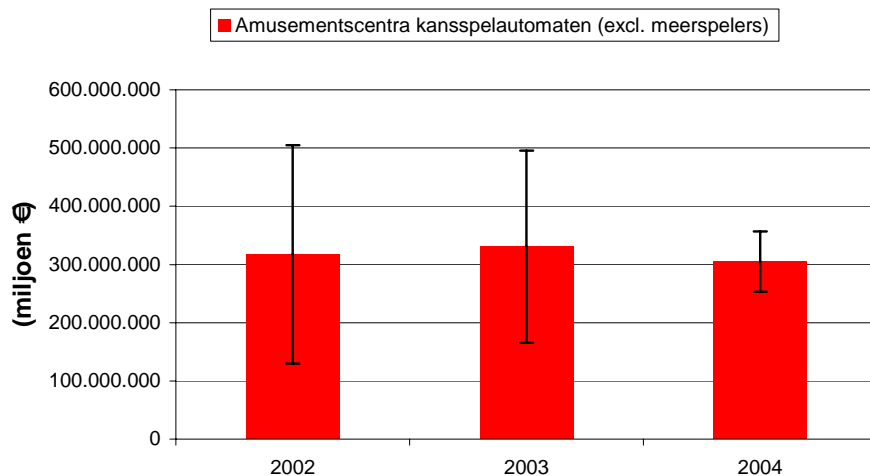

Omzet branche horeca		Verwachtingswaarde (€)	Deviatie (€)	Deviatie (%)
Behendigheidsautomaten	2002	16.248.920	2.022.936	12%
	2003	14.611.716	1.953.145	13%
	2004	9.623.870	2.758.111	29%

C.8 **Figuur 27**

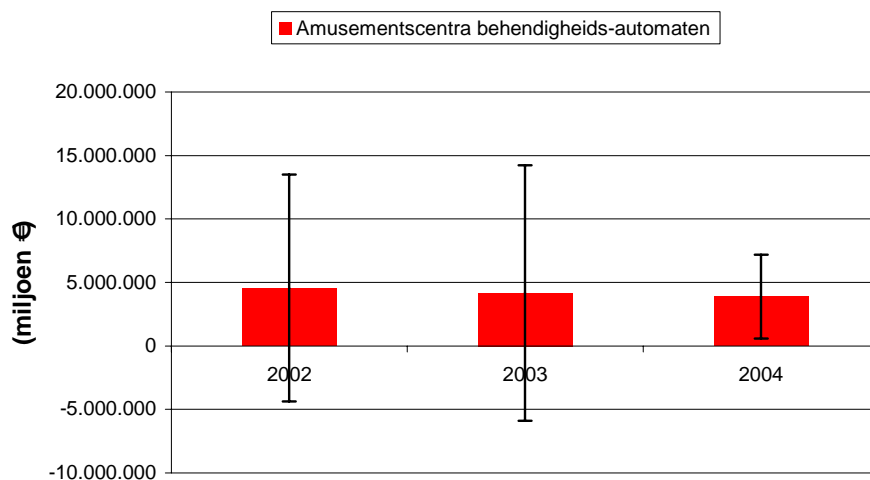
Kosten horeca		Verwachtings- waarde (€)	Deviatie (€)	Deviatie (%)
Personeelskosten	2002	54.124.794	32.153.974	59%
	2003	55.016.187	34.231.524	62%
	2004	49.695.992	47.500.732	96%
Afschrijving goodwill	2002	4.011.373	2.373.849	59%
	2003	3.401.194	1.130.043	33%
	2004	3.161.773	-1.652.038	-52%
Overige afschrijvingen	2002	35.306.220	12.011.030	34%
	2003	29.287.714	11.891.148	41%
	2004	26.093.479	8.443.017	32%
Rentelasten	2002	5.116.912	1.309.053	26%
	2003	5.120.214	1.251.134	24%
	2004	4.029.501	2.035.777	51%
Overige kosten	2002	57.909.620	16.218.320	28%
	2003	54.865.935	16.703.616	30%
	2004	54.335.307	24.895.937	46%

C.9 **Figuur 30**

Omzet branche amusementscentra		Verwachtingswaarde (€)	Deviatie (€)	Deviatie (%)
Amusementscentra kansspelautomaten (excl. meerspelers)	2002	317.305.420	187.257.909	59%
	2003	330.707.578	164.792.756	50%
	2004	304.936.874	51.876.101	17%

C.10 **Figuur 32**

Omzet branche behendigheids-automaten		Verwachtingswaarde (€)	Deviatie (€)	Deviatie (%)
Amusementscentra behendigheids-automaten	2002	4.557.558	8.931.847	196%
	2003	4.164.063	10.057.575	242%
	2004	3.878.652	3.294.780	85%

C.11 **Figuur 39**

Kosten amusementscentra		Verwachtings- waarde (€)	Deviatie (€)	Deviatie (%)
Personeelskosten	2002	105.187.931	33.747.807	312%
	2003	105.601.536	29.378.570	359%
	2004	111.080.168	8.806.710	1261%
Afschrijving goodwill	2002	56.125.796	162.552.622	35%
	2003	33.699.097	86.081.184	39%
	2004	25.043.531	21.831.653	115%
Overige afschrijvingen	2002	50.190.063	23.073.617	218%
	2003	48.297.093	1.603.018	3013%
	2004	46.437.255	12.275.358	378%
Rentelasten	2002	13.841.813	27.161.815	51%
	2003	19.712.600	36.468.637	54%
	2004	20.162.941	10.098.729	200%
Overige kosten	2002	102.698.123	78.666.631	131%
	2003	99.180.798	79.568.964	125%
	2004	129.187.624	30.592.245	422%

D Kengetallen

D.1 Horeca

Horeca: Verwachtingswaarde (miljoen €)	2002		2003		2004	
Omzet kansspelautomaten	143	90%	135	90%	139	93%
Omzet behendigheidsautomaten	16	10%	15	10%	10	7%
Totaal omzet speelautomaten	159	100%	150	100%	149	100%
Kosten exploitatie horeca	156	98%	148	99%	141	95%
Winst vóór belastingen	3	2%	2	1%	8	5%
Aantal speelautomaten	2002		2003		2004	
Kansspelautomaten	26.891		25.637		25.489	
Behendigheidsautomaten	12.549		11.474		10.140	
Totaal speelautomaten	39.440		37.111		35.629	
Aantal opsteladressen	2002		2003		2004	
Kansspelautomaten	17.238		16.434		15.832	
Behendigheidsautomaten	7.993		7.701		7.348	
Gemiddeld aantal speelautomaten per opsteladres	2002		2003		2004	
Kansspelautomaten	1,56		1,56		1,61	
Behendigheidsautomaten	1,57		1,49		1,38	
Gemiddelde omzet per speelautomaat (€)	2002		2003		2004	
Kansspelautomaten	5.318		5.266		5.453	
Behendigheidsautomaten	1.275		1.307		986	
Gemiddelde omzet per opsteladres (€)	2002		2003		2004	
Kansspelautomaten	8.296		8.215		8.780	
Behendigheidsautomaten	2.002		1.948		1.361	

D.2 Amusementscentra

Amusementscentra: Verwachtingswaarde (miljoen €)	2002		2003		2004	
Omzet kansspelautomaten	317	80%	331	76%	305	71%
Omzet meerspelers	72	18%	98	23%	121	28%
Omzet behendigheidsautomaten	5	1%	4	1%	4	1%
Totaal omzet speelautomaten	394	100%	433	100%	430	100%
Kosten exploitatie amusementscentra	328	83%	306	71%	332	77%
Winst vóór belastingen	66	17%	127	29%	98	23%
Aantal speelautomaten	2002		2003		2004	
Kansspelautomaten	13.134		13.873		14.600	
Meerspelers	585		639		694	
Totaal kansspelautomaten	13.719		14.512		15.294	
Behendigheidsautomaten	1.631		1.368		1.217	
Totaal speelautomaten	15.350		15.880		16.511	
Aantal amusementscentra	2002		2003		2004	
	276		279		282	
Aantal spelunits voor kansspelen	2002		2003		2004	
Kansspelautomaten	13.134		13.873		14.600	
Meerspelers spelunits	3.879		4.417		4.605	
Gemiddeld aantal speelautomaten per amusementscentrum	2002		2003		2004	
Kansspelautomaten	47,6		49,7		51,8	
Meerspelers	2,3		2,5		2,7	
Behendigheidsautomaten	5,9		4,9		4,3	
Gemiddelde omzet	2002		2003		2004	
Kansspelautomaten	24.136		23.859		20.890	
Meerspelers per spelunit	18.560		22.185		26.275	
Behendigheidsautomaten	3.066		2.924		3.287	

D.3 Speelautomatenbranche

Branche: Verwachtingswaarde (miljoen €)	2002		2003		2004	
Omzet kansspelautomaten amusementscentra	317	60%	331	59%	305	54%
Omzet meerspelers amusementscentra	72	14%	98	17%	121	21%
Subtotaal kansspelautomaten en meerspelers amusementscentra	389	73%	429	76%	426	75%
Omzet kansspelautomaten horeca	143	27%	135	24%	139	25%
Totaal omzet kansspelautomaten	532	100%	564	100%	565	100%

Branche: Verwachtingswaarde (miljoen €)	2002		2003		2004	
Omzet behendigheidsautomaten amusementscentra	5	24%	4	21%	4	29%
Omzet behendigheidsautomaten horeca	16	76%	15	79%	10	71%
Totaal omzet behendigheidsautomaten	21	100%	19	100%	14	100%

Branche: Verwachtingswaarde (miljoen €)	2002		2003		2004	
Omzet kansspelautomaten	532	96%	564	97%	565	98%
Omzet behendigheidsautomaten	21	4%	19	3%	14	2%
Totaal omzet speelautomaten	553	100%	583	100%	579	100%

Branche: Verwachtingswaarde (miljoen €)	2002		2003		2004	
Omzet totaal horeca	159	29%	150	26%	149	26%
Omzet totaal amusementscentra	394	71%	433	74%	430	74%
Totaal omzet branche	553	100%	583	100%	579	100%
Aantal kansspelautomaten	2002		2003		2004	
Amusementscentra	13.134	32%	13.873	35%	14.600	36%
Meerspelers amusementscentra	585	1%	639	2%	694	2%
Horeca	26.891	66%	25.637	64%	25.489	62%
Totaal kansspelautomaten	40.610	100%	40.149	100%	40.783	100%
Aantal behendigheidsautomaten	2002		2003		2004	
Amusementscentra	1.631	12%	1.368	11%	1.217	11%
Horeca	12.549	88%	11.474	89%	10.140	89%
Totaal	14.180	100%	12.842	100%	11.357	100%
Aantal speelautomaten	2002		2003		2004	
Kansspelautomaten	40.610	74%	40.149	76%	40.783	78%
Behendigheidsautomaten	14.180	26%	12.842	24%	11.357	22%
Totaal	54.789	100%	52.991	100%	52.140	100%
Werkgelegenheid (FTE)	2002		2003		2004	
Horeca	1.017	28%	1.051	28%	1.046	30%
Amusementscentra	2.567	72%	2.693	72%	2.494	70%
Totaal	3.584	100%	3.744	100%	3.540	100%

E Stuurgroep en onderzoeksteam

De stuurgroep 'Financiële kengetallen' van de VAN bestaat uit:

Naam	Organisatie
J.W. Keizer (vz)	Inter Amusement Group
J.W. Wijsman	VAN Speelautomaten Branche-organisatie
Th. van Dijk	JVH gaming BV
R.F. De La Haye	Janshen-Hahnratsh Group

Het team van KPMG dat het onderzoek heeft uitgevoerd, bestaat uit de volgende personen:

Naam	Functie	Email
Geert-Jan van der Snoek	Director	Vandersnoek.geertjan@kpmg.nl
Jeroen Wegkamp	Projectleider	Wegkamp.jeroen@kpmg.nl
Rogier Brand	Adviseur	Brand.rogier@kpmg.nl
Eva van den Heuvel	Adviseur	Vandenheuvel.eva@kpmg.nl